

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 14. ÚNORA 1934

Za Kč 2.—

Před hospodářskou bitvou

F. PEROUTKA

Rozprava o otázce, na kterou se zapomíná

HUBERT RIPKA

Jací jsou

DR. ALFRED FUCHS

Mapa, která vysvětluje mnoho

DR. KAREL KŘÍŽ

Mladí divadelníci

FRANT. LANGER

Co lidé píší novinám

DAN JORDÁN

Je vinen Engliš - nebo je to manévr? — Zamrzlé ceny

Německý sterilizační zákon

Fiasko české mezinárodní filmové produkce — Dvacítiletí o sobě

ZEMSKÁ BANKA

(dříve Zemská banka království českého)

CENTRÁLA V PRAZE,

na Příkopě 858.

FILIÁLKA V BRATISLAVĚ,

Ondrejská ul. 11.

Provádí veškeré bankovní a bursovní transakce. Přijímá vklady na běžné účty, knížky a pokladniční poukázky. — Poskytuje dlouhodobé zápůjčky komunální, meliorační, železniční, hypoteční a stavební úvěry. — Vydává vlastní dlužní úpisy zaručené zemí českou a na Slovensku a Podkarpatské Rusi státem. — Přijímá cenné papíry a hodnoty do úschovy a správy odděleně od vlastní zásoby a cenných papírů osob třetích.

Závazky Zemskou bankou převzaté zaručí země česká.

BANKOVNÍ DŮM

PETSCHEK A SPOL.

PRAHA II.

BREDOVSKÁ 18

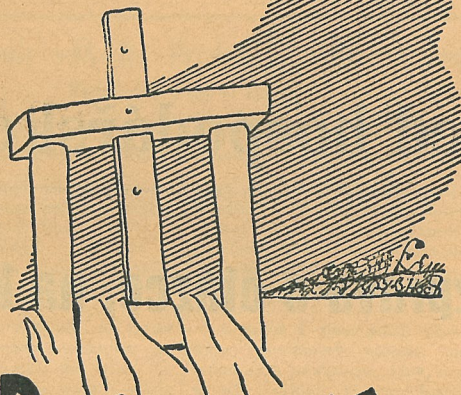
ADRESA TELEGRAMŮ: PETSCHEKOMP

PRÁVĚ VYŠLO
Dr. KAREL ENGLIŠ

SVĚTOVÁ A NAŠE
HOSPODÁŘSKÁ
KRIZE

40 článků z Lidových Novin - 220 stran
Brož. Kč 25.—, váz. Kč 40.— - Dodá
každý knihkupec a FR. BOROVÝ, PRAHA

FRÁŇA ŠRÁMEK

BÁSNĚ

2. VYDÁNÍ BROŽ. Kč 24.—, VÁZ. Kč 36.—
ZVLÁŠTNÍ VYDÁNÍ ČÍSLOVÁNA
A AUTOREM PODEPSÁNA:
V KARTONU Kč 48.—, VÁZ. V KŮŽI
Kč 96.—. U VŠECH KNIHKUPCŮ
FR. BOROVÝ - PRAHA

OBSAH 6. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: O. WEISL: K prvnímu výročí hitlerovské vlády. — HUBERT RIPKA: Rozprava o otázce, na kterou se zapomíná. — Život románové frazeologie. — OTTO RÁDL: Jak vypadají dvacítiletí. — Jak mají být posuzováni němečtí protestanti. — Nelson dohasíná. — D. D. — Dokumentární fotografie rukopisů KD a ZH. — Klub Přítomnost. — Finančníci, hlaste se - konjunktura se blíží. — Co by se nemělo odkládat. — Stromy a silnice. — Chudnoucí národ? — Ještě o dvacítiletých.

Přítomnost

za redakci
odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622

PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,

NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—

Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10. 1. 1924

TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Před hospodářskou bitvou

Ministerský předseda rozhlasem sdělil v sobotu veřejnosti rozhodnutí vlády, nově upravit zlatý obsah koruny, t. j. snížit ji. To jest zatímtní výsledek boje o finanční politiku státu. Končí porážkou deflacionistů a vítězstvím onoho směru, ke kterému jsme se zde od samého počátku deflace hlásili. Provádění deflace unavilo už kde koho, mimo ty ovšem, kdo mají finanční kapitál v ruce. Přáli si dále hráti na tento nástroj, který dokonale ovládají, ale zaujetí publika pro jejich výkony bylo daleko menší než zaujetí jich samých. Kdyby publikum mělo volnost výběru, podobali by se už delší dobu virtuosovi, který hraje před prázdným sálem. Této volnosti však nebylo. Poněvadž deflacionisté prostřednictvím Národní banky a nejvlivnějších peněžních ústavů úplně ovládli finanční politiku státu, musili jsme poslušně asistovat jejich výkonům. To, co je nyní ohlašováno, je vzpoura vlády proti deflacionistům, proti bývalému vedení, které uraženě stahuje se zpět. Vláda prohlédla, že výsledky deflace neodpovídají očekávání, a zřejmě ztratila naději, že by budoucí výsledky byly lepší. Vláda se připojila k těm, kteří už dávno měli pocit, že jsme se dostali do slepé uličky. Dává povel jít kus zpátky a hledat tam východ.

My všichni, kteří jsme polemisovali proti deflaci, musíme se nyní hlásit k spoluodpovědnosti. Bitva o veřejné mínění není ještě vládním rozhodnutím skončena. Možná, že se teprve rozpoutá v pravé prudkosti. Známe ze zkušenosti metody oposice, která se šikuje, a víme, že to nejsou metody ohleduplné. Je možno, že se vrátí takové poměry, jaké byly za časů rudozelené koalice. Protože vláda tentokrát provádí potřebnou věc, musíme se loyálně přihlásit do jejího tábora a nikoliv pozorovat její boj s pouhou zvědavostí lhostejného diváka. Noviny p. Stříbrného psaly dosud proti deflaci a proti dru Preisovi; jak je dostatečně o nich známo, nebude jim působit nejmenší obtíže psát nyní pro deflaci a pro dra Preise. Čtyřák, na kterém obrací se svým vozem, je už častým používáním hladký jako sklo. Že by se v nich náhle objevilo více intelektuální svědomitosti v to nemůžeme doufat. Pan Stříbrný ráčil už projevít živé uspokojení nad tím, že odchodem národních demokratů začala by se drobit tradice koalice. Víme, po čem se mu stýská: po nějakém českém únoru à la Paris. V nejposlednějším čísle svého orgánu projevuje už ochotu ujmout se vedení nad národní demokracií v oposici. Má v plánu soustředit všechny t. zv. nacionalisty proti vládě: národní demokraty, ludovou stranu i svou Ligu. Těší se na kravaly, které by z toho mohly být. Je na koalici, do jaké míry dá si líbit smělosti těchto obchodníků s nacionalismem a dovolí-li, aby se mohlo vykládat, že po odchodu národních demokratů všechno československé vlastenectví z vlády vymizelo.

Je tedy možno, že k oposici bank přidala by se nyní proti vládě také oposice t. zv. nacionalistů, t. j. ono-

ho zvláštního druhu lidí, kteří mimo u sebe u nikoho jiného existenci národního citu nepřipustí. Poněvadž v politice neděje se vždycky, aby každý poctivě přiznal své motivy, je velmi pravděpodobno, že by národní demokraté v oposici mnohem více vystavovali na odiv své vlastenectví než své zalíbení v deflaci, ačkoliv je zatím zcela zřejmo, že je z vlády nevypudila možnost národního citu, nýbrž ta okolnost, že po prvé se stát rozhodně rozešel s politikou Živnostenské banky. Aby se později nemohlo lhát, je třeba to už nyní nad všechnu pochybnost zjistit.

Ona bankovně nacionalistická oposice jest tedy nepochybně to, co nás očekává. Bude čekat na chyby jako kočka na myš. Vláda musí nalézt způsob, jak si s ní poradit. Vystačí-li dlouho s rukama v rukavičkách, ukáže se. Ale nedovedeme si představit, že by vláda nebyla tuto oposici předvíдалa a že by se nepřipravila na to, jak jí čelit. Kdyby toho nebylo, pak by zajisté bylo lépe, kdyby se do ničeho proti vůli bank a národní demokracie nepouštěla. Do boje je možno jít jen s naprostým odhodláním vyhrát. Žádné jiné odhodlání za nic nestojí. Musíme být připraveni na to, že oposice nebude lehká, odhodlá-li se národní demokracie do ní jít. Má mnoho prostředků, jak znepokojovat národ. Bude-li třeba, musí se to vyzkoušet také s přisností, kterou už i mnohé jiné vrstvy obyvatelstva se strany vlády zakusily. To platí také o oposici bankovních ředitelů, kteří sice svůj odboj nevyhlásují na všech rozích, ale tím účinněji jej tiše provádějí v džungli financí. Jsou zvyklí na to, že s jejich oposicí se jedná ohleduplněji než třeba s oposicí dělníků. Je třeba, aby pocítili, že také tento zvyk může být změněn, a že ve státě, kde pomalu je oposice pro každého riskantní, může být riskantní také pro muže v čele bank.

Avšak nikoliv jen na poli politickém bude vládě třeba energie: také na hospodářském. Odhodláním snížit zlatý obsah koruny není ještě nic vyhráno. Kdyby toto odhodlání mělo být prováděno rukou slabou, téměř by bylo lépe, aby se zůstalo při dosavadním nečinném přihlížení k deflaci.

Máme před sebou asi tři měsíce, ve kterých se budou účinky vládního plánu pomalu projevovat. Spekulace by nebyla spekulací, kdyby z toho nechtěla kořistit. Tu pak musí být ukázáno, že spekulant je tvor státu přibližně tak nebezpečný jako hakenkrajcler. Po tři měsíce budou ceny ve stavu kmitání. Záleží mnoho na vládní rozhodnosti, na jakém stupni se ustálí. Vláda má v rukou účinnou zbraň snížení cel, které nesmí váhat použít: budou-li ceny spekulace stoupat, je snížení cen na dovoz zcela vhodná a zasloužená odpověď na to. Dozor nad kartely nemusil by také být vždy tou nevinnou věcí, jako dosud.

Hlavní nesnáze s deflací byly v tom, že přes všechno ujišťování nepodařilo se ji provádět rovnoměrně ve všech oborech. Doufejme, že devalvaci bude mít vláda pevněji v rukou.

F. Peroutka.

poznámky

Je vinen Engliš — nebo je to manévr?

Pan ministerský předseda ve svém výkladě rozhlase vy- slovil se velmi ostře proti všem, kteří šíří nepravdivé a po- plašné zprávy, aby ze vzniklého zmatku názorů o věcech fi- nančních a hospodářských těžili. Toto odsouzení je jistě velmi správné, tím bolestnější je však, když šíření neúplných a ne- správných zpráv vychází od institucí, které jsou v první řadě povolány k tomu, aby dbaly správného informování veřejnosti. Věc není lepší tím, když místo pohnutek zistných nastoupí pohnutky politické.

Je nesporným faktem, že ve výkazu Národní banky česko- slovenské je uvedeno pod záhlavím: Pohledávky v cizině a zásoba valut

ke dni 31. prosince 1933 částka . . . Kč 926,186.000
ke dni 7. února 1934 částka . . . Kč 680,572.000

takže úbytek devis a valut činí . . . Kč 245,614.000

Ke konci ledna 1934 činil úbytek asi 230 milionů Kč. Ve zprávě Národní banky byl tento úbytek vysvětlován jako ozvěna ciziny proti Englišovu návrhu na diferencování devisní parity Kč. Popudu Národní banky chopil se tisk, a co bylo ve zprávě Národní banky naznačováno, řekl naplno. Engliš byl obviněn, že jeho návrh způsobil tuto jistě velmi bolestnou ztrátu v zásobách devis a valut.

Věc by nebyla ještě tak zlá, kdyby Národní banka se nebyla pokusila krýtí tímto způsobem své vlastní chyby a svou ne- úspěšnou devisovou politiku. Nešťastná a pochybená devisová politika Národní banky je jedním z hlavních důvodů naší obzvláště svízelné situace a zůstala kritické poměry hospo- dářské u nás proti jiným státům, které mají jednak skutečnou zlatou měnu, jednak nezměnily své devisové parity. Chyba je již velmi starého data a sice z roku 1931. Tehdy nebylo žádného Englišova návrhu, nebylo žádných měnových debat, a podívejme se na suchá čísla, která osvětlují nám tehdejší politiku Národní banky. Zásoba devis a valut byla nejvyšší ve dnech veliké světové konjunktury a sice ke dni 31. pro- since 1930, kdy činila částku 2.447 milionů Kč. Zásoba zlata byla asi 1.545 milionů Kč, tedy asi o 163 miliony Kč méně než je nejvyšší stav, jehož bylo dosaženo koncem roku 1932 a který do dnešního dne s malými změnami trvá. Pokles zásob devis a valut do konce roku 1931 činil:

Zásoby ke konci 1930 byly . . . 2.447,177.000 Kč
ke konci 1931 . . . 1.059,915.000 Kč
tedy méně o . . . 1.387,262.000 Kč

kterážto částka z výkazu zmizela za jediný rok 1931.

Největší pokles zásob je vykázan v období

od 30. června 1931 . . . 1.920,953.000 Kč
do 30. září 1931 . . . 1.177,197.000 Kč
za tři měsíce . . . 743,756.000 Kč

Bylo to přirozené, poněvadž do tohoto období spadá velika část poklesu anglické libry.

Anglie opustila zlatý standard v září 1931, po ní následovaly ostatní části britského imperia, dále Švédsko, Norsko a Dán- sko, Portugalsko, Egypt, Bolívie a Finsko, konečně v prosinci 1931 Japonsko. Jižní Amerika změnila své devisové parity již dříve. Je zde dostatek důvodů, aby úbytek zásoby devis a valut o více než 1 miliardu byl vysvětlen. Přes to nemůže Národní banka tvrdit, že by byla bývala obzvláště prozíravá ve své devisní politice, naopak, vidíme, že se nechala zcela překvapit a že nedovedla této devisové pohromě zabránit. Chápeme všechny omluvné důvody už předem, ale kdyby některý armádní velitel byl vedl svůj armádní sbor takovým způsobem, byl by býval jeho osud přes všechny omluvné důvody zpečetěn.

Věc se však nezastavila, a tu začíná již tvrdohlavá a dů- sledně chybná politika Národní banky, která ovšem svého cíle nedosáhla, nýbrž skončila porážkou, za kterou se činí odpo- vědným dr. Engliš. V tom je vlastně největší kaz celého sy- stému, který bude jednou velmi ostře kritisován a nebude patřit k slavným činům naší finanční politiky. Národní banka se nepoučila z této katastrofy a nenastoupila jediné správnou cestu, dáti devisy a valuty průmyslu k dispo- sici. Zvětšila sice zásobu zlata asi o 160 milionů Kč, ale to bylo všechno. Zlata nebylo užito k udržení devisové parity Kč, nýbrž bylo uloženo do trezoru banky, kde bez jakéhokoli hospo-

dářského užítu leží dodnes. Je zajímavým faktem, že jediné holandská Národní banka měla odvahu sáhnout do svého zla- tého pokladu a prostě jej užívat pro účely, kterým má zlatý poklad cedulové banky sloužit. Ztráty, které naše Národní banka na zásobách devis a valut utrpěla, nebyly ihned ode- psány a tak se zásoby menšily ještě v roce 1932, až dosáhly minima k 31. březnu 1932 částkou 784.042 Kč.

Činil tedy celkový úbytek zásob

od 31. prosince 1930 v částce . . . 2.447,177.000 Kč
k 31. březnu 1932 v částce . . . 784,042.000 Kč

částku . . . 1.663,135.000 Kč

odečteme-li částku, o kterou se

zvětšila za tuto dobu zásoba

zlata . . . 97,658.000 Kč

zbývá ztráta na zásobě devis

a valut . . . 1.565,477.000 Kč

Netvrdí se, že tuto ztrátu na zásobě devis a valut způsobila v celém rozsahu a jediné špatná politika Národní banky. Ob- hajoba, že byly celé tyto zásoby vyčerpány dovozem do Česko- slovenska, nenachází potvrzení ani v celních příjmech, které by byly musely podstatně stoupnout, ani ve statistice dovozní, kterou sice nelze považovati za absolutně spolehlivou, ale přece v hrubých rysech dává alespoň přibližný obraz pohybu zboží. Tato ztráta asi 1½ miliardy Kč nebyla však konečnou.

Podle zprávy Národní banky stoupla zásoba devis a valut mezi 15. dubnem a 15. květnem 1932 ze 772,280.000 Kč na 1.173,840.000 Kč, tedy asi o 400 milionů Kč. Touto částkou přišla k výrazu francouzská půjčka, jejíž výnos se po prvé objevil ve výkaze ze dne 23. dubna 1932 částkou 470 milionů Kč. Francouzská půjčka činila celkem 600 milionů franků, tedy asi 800 milionů Kč, je tedy ve výkazu Národní banky v položce devis a valut vykázána částkou o 330 milionů Kč nižší než byl její skutečný výnos. Nebudeme ani těchto 330 milionů počítat na účet politiky Národní banky, zbývá však částka 470 milionů Kč, která výkazy Národní banky prošla, takže úbytek na zásobách devis a valut ve výši 1565 milionů Kč se o tuto částku zvyšuje na 2 miliardy Kč. Pokud je známo, vznikl tento úbytek v době, kdy o Englišově plánu vůbec ne- bylo řeči. Proč najednou má být dr. Engliš odpovědným za úbytek, který vzniká počátkem 1934 ze stejných důvodů, jako úbytek v roce 1931 a 1932. Výkaz Národní banky k 30. červnu 1933 uvádí jako zásobu devis a valut částku asi 1 miliardy Kč. Spojené státy severoamerické opustily zlatý standard 1. března 1933 a od toho momentu klesá zásoba devis a valut Národní banky. Největší pokles vykazuje v období od 30. dubna 1933 do 31. srpna 1933 částkou asi 100 milionů Kč. Pokud se pamatujeme, nebylo o Englišově návrhu tehdy vůbec řeči a zásoba devis a valut se udržovala přibližně na stejné výši od srpna 1933 až do 15. ledna 1934. Teprve v tomto mo- mentu, když se zdálo, že vláda přijme Englišův návrh, klesla zásoba devis a valut opět o 72 miliony Kč. Při všem tom, co bylo v prostých číslech uvedeno, musí mít každý dojem, že jde o výkazy aranžované, a že úbytek zásoby devis a valut ve výši 245 milionů Kč je důsledkem devisní politiky Spojených států a nikoliv Englišova plánu.

Výtka, že ztrátu si zavinila Národní banka tím, že devisy a valuty zadržovala průmyslu a obchodu, místo aby je dala hospodářství k dispozici, ovšem trvá. Těchto ztrát jsme mohli být ušetřeni. Když Národní banka začínala svou ne- blahou devisní politiku, prohlásil čelný funkcionář banky: „My nesmíme a nebudeme dělat žádnou obchodní politiku, nýbrž čistě politiku devisní.“ Byl to veliký omyl. Je zajímavým zje- vem v Československu, že naše instituce rády dělají stát ve státě. Přijdete do jednoho ministerstva a odvoláváte se na zá- jem jiného ministerstva a ihned uslyšíte: „Nám do druhého ministerstva nic není, my si děláme věc podle svého.“ Národní banka provozovala svou devisní politiku jen s ohledem na své výkazy, bez ohledu na potřeby průmyslu a obchodu, a tak se stala brzdou našeho hospodářského života.

Tato ztrnulost a lpění na dogmatu přivedla nás dnes do obtížné situace. Svalovat své vlastní neúspěchy na jiné, taková politika ještě nikomu na dlouho neprospěla.

Je pravda, že každý nový čin je skokem do tmy. Devisní politika Národní banky pohybovala se v úplné tmě, a jak jsme čísla dokázali, nepřinesla nám žádného užítu. Svého cíle ne- dosáhla, a musíme si uvědomiti, že tento systém utrpěl ka- tastrofální porážku. Proto musí se hledat nové východisko a nové cesty, i kdyby byla před námi opět úplná tma.

Dr. Zdeněk Fajfl uveřejnil v „Obzoru národohospodářském“ velmi zajímavý článek: „Jak podporují státy svůj vývoz.“ Snesl mnoho cenného materiálu, a ten je důkazem, že v pod-

statě nejde o nic nového. Každý stát dělá svou obchodní politiku všemi mocenskými prostředky, které má po ruce a neohlíží se na to, co řekne cizina. Cizina řekne vždy to, co jí bude ke prospěchu, a učiní proti nám všechna opatření, která budou v její moci. To se však dalo vždy a boj o obchodní smlouvy bude vždy prudší a prudší. Musíme mít v tomto boji pevnost, ale nesmíme se v ní zavírat, abychom umřeli hladu. Naše obchodní politika bude muset do otevřeného boje.

B. Palkovský.

Zamrzlé ceny

Snahy o podporu exportu vycházejí z poznání, že vůči cizině jsme drazí, že musíme do ciziny prodávat levněji, chceme-li vůbec exportovat. Vyrábíme a prodáváme draho. Ale položme si otázku: vyrábíme draho a prodáváme draho jen pro cizinu? Neprodáváme na př. náš cukr do ciziny za zlomek ceny, kterou jest nucen platit domácí konsument? Máme jistě zájem na tom, abychom udrželi a zvýšili svůj vývoz. Vidíme, že největší nezaměstnanost jest právě v těch krajích, kde jest průmysl pracující pro vývoz. Vytýká se dr. Czechovi, že favorisuje severočeské německé kraje, že tam se diriguje velká část podpor nezaměstnaným. Jest nesprávné, něco v této věci vyčítati dr. Czechovi. Největší odpovědnost mají ti, kteří jsou odpovědní za naši obchodní politiku. I za domácí výrobní politiku. Viděli jsme v malém, kam to vede. To jest případ Rotavy, kde byly železárny. Byly zrušeny, byly přeneseny jinam, aniž pro to bylo dosti důvodů. Rotava se stala mrtvou osadou. Osadou bez práce. Chce-li někdo zbavit celé kraje práce, chce-li německé kraje vrhnouti do náručí hakenkreuzlerů, pak nechť se postaví k brzdě, jak do dělají národní demokraté. Jsme vůči cizině drazí. Ale jsme drazí i pro domácího konsumenta. Kolikrát nás přesvědčovali, že máme daleko dražší uhlí, cement, železo než v cizině? Mezinárodní statistiky nás zase poučují, že jsme zemí s velmi nízkou úrovní dělnických mezd. Podnikatelé velmi často nařikají na vysoké dávky sociální. Ani tento výklad není s to, vysvětliti poměrnou drahotu naší výroby. Sociální břemena — a v podstatě ne menší — nese i výroba jiných států. Podobně daňové zatížení není v celku u nás vyšší než v cizině. Příčiny drahé naší výroby nelze tedy hledati ani v dělnických platech, ani v sociálním a daňovém zatížení. Požádáme-li průmysl o výrobní kalkulaci, dokáže nám, že vlastně prodělává, a bude vše sváděti na dopravu, meziobchod a velkoobchod. Požádáme-li o vysvětlení meziobchod a obchod, dokáže nám, že vlastně prodělává, a že už by toho byl dávno nechal, kdyby mu nešlo o to, jak by nejlépe posloužil milému konsumentovi. Zdá se, že bude dobře, když ti, kterým jde o zjištění výrobních nákladů, budou bráti tyto kalkulace s nejkrajnější rezervou. Jak dlouho se na př. zjišťují výrobní náklady uhlí? Trvá to již leta a výsledků není vidět. Mezi tím o zisky se dělí obchod, meziobchod, kartely, banky, ředitelé. Průmysl, který vám vyloží, že vlastně prodělává, jest veden funkcionáři, kteří v té době prodělávání mají miliony. Najdeme-li cestu, jak by náš domácí konsument kupoval laciněji, najdeme nutně i cestu, jak levněji exportovat. Najdeme-li způsob, který by vedl k tomu, aby náš zemědělec si mohl koupiti levnější motor, levnější železo na pluh, levnější součástky k traktoru, levnější odstředivku, najdeme i způsob, podle něhož bychom mohli levněji vyvážet. Jest potřebí hnouti domácími cenami, abychom se dostali i do ciziny. Říká-li cizina, že Československo vyrábí draho, má v prvé řadě domácí konsument právo se ptáti, proč musí draho kupovati. Tu nejde jen o otázky hospodářské. Tu jde i o autoritu státu. Byly sníženy platy státních zaměstnanců. Byly sníženy podpory v nezaměstnanosti. Byly a jsou snižovány platy dělníků. Jen nad našimi cenami visí zakletí. Po léta se koná šetření, po léta se mluví o kartelech a ničeho se v podstatě nepodniká. Po léta nám naše listy vypočítávají, kde vězí příčiny drahoty. Není divu, že ti, kteří to čtou, čekají více než novinářské články a resoluce. Žádají čin. Nepřijde-li, bude tu nedůvěra. Budeme dávat hlavy dohromady, jak dostati lépe československý výrobek do ciziny a přejdeme otázku, nemá-li i domácí konsument po tolikerém slibování právo kupovati laciněji.

V. G.

Německý sterilizační zákon

Zákon o nuceném sterilisování duševně úchylných osob, který byl nedávno vydán v Německu, působil u nás dojemem politického opatření, založeného na rasové teorii. Dr. Bohumil Sekla však v „Praktickém lékaři“ (č. 1 a 2) upozornil na to, že spojitost mezi zákonem a nynějším vládním režimem je jen náhodná, že na osnově zákona spolupracovali eugeničtí odborníci, kteří s rasovou teorií nemají nic společného, a že zákon

byl připraven už za dřívějšího režimu. Agitace s rasovou teorií snad vydání zákona usnadnila a uspíšila, ale jeho pravý smysl je jiný. Jde o opatření, které je již zavedeno v mnoha kulturních státech, zejména v Severoamerické unii (30 států ze 48), ve Švýcarsku (kanton Vaud r. 1928), v Dánsku (1929), a o jehož zavedení se jedná v Anglii, v Norsku, Švédsku, Finsku a Australii. Text německého zákona je podle dra Sekly formálně velmi dokonalý a odpovídá dnešnímu stavu eugeniky a nauky o dědičnosti, jež ovšem nemají s diletskými rasovými teoriemi německých politiků nic společného. Německý zákon má podle svého znění chrániti veškerou populaci, bez ohledu na rasové rozdíly, proti přírůstku méněcenných lidí. To je pro dnešní civilisované společnosti problém opravdu palčivý. Vývoj těchto společností směřuje k číselnému ustálení. Snižuje se v nich úmrtnost a klesá v nich porodnost. Kdežto však úmrtnost klesá působením hygieny rovnoměrněji ve všech vrstvách společnosti, klesá porodnost nejdříve a nejrychleji ve vrstvách průměrně a nadprůměrně nadaných, kdežto lidé duševně méněcenní se množí stále stejně. Mění se proto v těchto společnostech číselný poměr mezi nadanými a méněcennými ve prospěch méněcenných. Anglická komise zjistila podle čísel z r. 1927, že se počet úchylných jednotlivců proti roku 1906 zdvojnásobil, zatím co absolutní počet obyvatelstva vzrostl jen o čtrnáct procent. Protože pak je skoro nemožno přimět vrstvy, zachvácené poklesem porodnosti, k dostatečnému počtu dětí (podobné pokusy ztroskotaly posud všude), zbývá jediná cesta, jak touto nepoměru odpomoci: omeziti rozmnožování méněcenných. Obvykle se proti tomu tvrdí, že věda o dědičnosti nepokročila posud do té míry, aby mohla bezpečně určit, či potomstvo bude duševně vadné. I když tu však není jistoty, míní dr. Sekla, je tu velká pravděpodobnost duševní méněcennosti. A to už je důvod dost závažný. Dr. Sekla se také zabývá jiným populárním důvodem proti eugenice: že prý duševně vadní lidé bývají geniální. Ale ukazuje správně na to, že je veliké množství vynikajících lidí docela normálních a obecně žijících, a klade si právem otázku, zdali geniální psychopati nezpůsobili lidstvu více zla nežli dobra. — Zaznamenáváme tento odborný článek proto, aby naše veřejné mínění nebylo zaujato proti eugenice jen proto, že ji začínají provádět Němci, s jejichž vládním systémem nesouhlasíme.

Z. S.

Fiasko české mezinárodní filmové produkce

Konečně jsme se dočkali, po obrovské předchozí reklamě, premiéry — dokonce světové premiéry — „prvního mezinárodního velkofilmu“ pražské produkce A.-B., filmu „Volha v plamenech“. Film je, jak se dalo čekat, zklamáním. Bylo sice jasně dokázáno, že český film má v moderně vybavených barandovských ateliérech všechny technické předpoklady k dosažení formální dokonalosti, ale k tomu, aby byl vytvořen sice výpravný, ale s řemeslnou schematicností udělaný, bezduchý „superfilm“, k tomu nebylo skutečně třeba přizvati pana režiséra Turžanského.

Není nejmenší pochyby o tom, že se společnosti A.-B. jednalo tentokrát především o získání ciziny. Produkční značka „A.-B.-ČSR.“ měla s tímto filmem jíti světem a propagovati v cizině možnosti spolupráce s českou filmovou produkcí. Jen proto byl také k natáčení tohoto filmu přizván v cizině velmi populární režisér, ruský emigrant V. Turžanský, neboť film jím podepsaný má předem již otevřené dveře téměř do všech států světa. Psali jsme však již v listopadu minulého roku na těchto místech o V. Turžanském, jako o „v celém světě již dostatečně prokouknutém mezinárodním kýčáři“, a na této charakteristice se vůbec nic nezměnilo dnes, po premiéře jeho pražské „Volhy v plamenech“. Snad jediné to, že byl dodatečně „prokouknut“ i u nás. Za částku — na naše „malé“ poměry ne právě malou — 220.000 Kč (tolik činil honorář V. Turžanského), byl zde koupen ne umělec, ale pouze nabubřelé jméno velké nuly, jméno, jehož popularita se halí v závoj úplné záhadnosti. Ať již to byl před desíti léty jím natočený „Čarův kurýr“ (Michael Strogov), nebo o několik let později jeho „Stěnka Razin“ (Volga, Volga, máti rodná), nebo konečně jeho „Bílý orel“, vždy prozrazovala práce režiséra V. Turžanského jen primitivní dekorativismus, papírovou bezobsažnost a prázdný patos; tedy vždy nic víc než honosnou uměleckou machu. Výjimkou tu je jediné jeho před koncem minulého roku u nás promítané jemné psychologické drama „V malé garnisoně“, ale to je zřejmým omylem v jeho tvorbě.

Pro svůj první mezinárodní reprézentační film si mohla společnost A.-B. za 220.000 Kč angažovati nejenom člověka s populárním jménem, ale skutečného umělce, jehož film by byl určitě větší reklamou než tato nepodařená velká bublina. Na tuto „Volhu v plamenech“ by byl stačil, při milionových

finančních prostředcích, jež tu stály k dispozici, i každý průměrný český režisér, neboť to, co je na tomto filmu kladné, je pouze zásluhou jiných dvou přizvaných cizinců, Pabstova architekta A. Andrejeva a kameramana Wagnera. Jára Brož.

politika

Hubert Ripka:

Rozprava o otázce, na kterou se zapomíná

II.

Hakenkrajclerství uškodilo Němcům.

Na „přiměřenou spoluúčast ve správě státu“ má německá menšina plné právo, které jí rozumný Čechoslovák nemůže a nesmí odpírat, nechce-li oslabovat sílu svého národního státu, v němž jsou také národnostní menšiny. Jde však o formy a míru této spoluúčasti. O to je spor. Především však nutno říci, že rozmach hakenkrajclerství neobyčejně ztížil dohodování o této otázce. Bylo by obtížné, i kdyby poměry domácí a mezinárodní byly zcela klidné a vyrovnané. Je neskonale nesnadnější v nynějším neklidu, zmatku a nejistotě. Dnes není dostatečné důvěry, a důvěra je přece nezbytnou podmínkou jakékoli dohody. Němci nás ujišťovali a ujišťují, že není mezi nimi proudů iredentistických. Bylo by neopatrné, kdybychom tomu doslova uvěřili. Němečtí nacionálové žádali i ve svém programu sebeurčení do všech důsledků; tvrdili, že je to vyznání zásadní, že však fakticky nemyslí na sebeurčení až do odtržení. Slyšeli jsme také tento výklad: „Vyznávání nějaké právní zásady zdaleka ještě není totéž, jako aktivní politický čin, směřující k jejímu bezpodmínečnému provedení.“ Podobné výklady jsou spíše s to, aby posílily naši nedůvěru, než aby ji rozpýlily. Kdo zastává takové hledisko, buď je neupřímný ve svém programu nebo ve své praktické politice; důvěry získat nemůže. Zdejší němečtí národní socialisté ztotožňovali se do nedávna ideologicky i politicky s národními socialisty říšsko-německými. Je znám program Hitlerovy strany. V prvním jeho článku se praví: „Žádáme spojení všech Němců na základě sebeurčovacího práva národů v jedno Velké Německo.“ Gottfried Feder, který je dnes členem Hitlerovy vlády, napsal r. 1927 v oficiálním komentáři k tomuto programu:

„Požadavkem jest zřízení uzavřeného národního státu, jenž by obsáhl všechny německé kmeny. Všichni, kdož jsou německé krve, ať dnes žijí pod panstvím dánským, polským, českým, italským nebo francouzským, mají býti spojeni v jediné německé říši... Nevzdáváme se ani jediného Němce v Sudetské německé zemi, v Elsasku-Lotrinsku, v Polsku, v Rakousku — této kolonii Společnosti národů — a v nástupnických státech starého Rakouska.“

Tento program, který je podle druhého paragrafu stanov n e m ě n n ý, je vyložené a důsledně iredentistický. Zdejší hakenkrajclerši odřekli se sice svých říšskoněmeckých druhů, a podali osvědčení loyality ke státu. Jejich projevy přišly příliš pozdě, aby mohly býti hodnoceny jinak než jako taktický pokus, uniknout politickým a trestním sankcím, které se chystaly proti nim. Hakenkrajclerství velmi uškodilo sudetským Němcům, a to tím více, čím víc bylo Němců, kteří se jím dali strhnout. Podvrátilo naši důvěru, a nepřímě posílilo šovinistické živly na straně československé.

Jen autonomie?

Požadavkem všech sudetských Němců bez rozdílu stran je národnostní autonomie. Chápeme tento požadavek, a já zásadně ho neodmítám. Ale nelze Němcům nevytknout, že se nepokusili, přizpůsobit tento svůj požadavek zvláštním poměrům československým. Patrně i v tom je jejich program formulován „an sich“, bez dostatečného zřetele k československé skutečnosti. Jejich autonomistické heslo není konkrétně propracováno. Žádají nejen kulturní, nýbrž i politickou autonomii. Není však jasno, jak si představují organizaci a provedení této politické autonomie. Víme, že je možno kombinovat princip personální s teritoriálním, ale neznám jediného německého praktického a proveditelného návrhu na takovou kombinaci. Ostatně i to nutno říci: autonomie stala se osídlným heslem. Němci od ní čekají spásu, mnoho Čechoslováků spatruje v ní smrtelné nebezpečství. Ani jedni ani druzí nepromýšlejí problém konkrétně, klidnou úvahu potlačují vášně. Je-li nesprávně odmítat vůbec jakoukoli formu autonomie, není méně pochybeno, upínat se jen k tomuto cíli. Národnostní problém republiky byl by špatně řešen, kdyby se hledaly jen zvláštní formy a samostatné instituce pro každou jednotlivou národnost. Jsou-li věci, které je vhodné svěřit samosprávě menšin, jsou také oblasti společných zájmů, ve kterých je prospěšna spolupráce všech. Byla by chyba, kdybychom se snažili oddělit co nejvíce jednoho od druhého. Nemůže jít jen o samosprávu, nýbrž také o soužití, o neustálou, prolínající se součinnost. Ostatně jen tak mohou menšiny dosáhnout přiměřené spoluúčasti ve správě státu.

Autonomii ano, demokracii nikoli?

Autonomie se domáhají německé strany levé i pravé. Pro nacionály a národní socialisty byla vlastně jen požadavkem minimálním. Je zajímavé, že po ní volají i ty strany a skupiny, které jsou orientovány proti demokracii. Mnoho německých ideologů (nejen národně socialistických) od let hlásá protidemokratické doktriny; demokracie je prý cizí německému duchu. Toto učení mělo veliký vliv na zdejší Němce, a zvláště na německou mládež. Kdybychom si pozorněji všimli toho, co se děje v německém táboře, nebyli bychom teprve probuzení alarmem vítězství hákového kříže. Protidemokratické doktriny odolali zcela mezi zdejšími Němci vlastně jen soc. demokraté. Spina hledí jí čelit jistým taktickým přizpůsobováním, přijímaje myšlenku stavovskou. Ta se ujímá také mezi křesťan. sociály, podléhajícími vlivům Dolfusových snah. Henleinovo hnutí nechce být fašistické, je však hluboko proniknuto tendencemi protidemokratickými. Henlein je „Führer“, ale i Spina je aklamován jako „Führer“. Demokratický název „předsedy stran“ ustupuje fašistické terminologii o „vůdci“.

Německý tábor byl stržen do velikého zmatku. Je desorientován politicky. Němci dobře cítí, že vítězství fašistických směrů v Československu uvrhlo by je v těžký národnostní útlak. Proto nemohou se rozhodnout proti demokracii, ale zároveň jsou zachvácení silnou protidemokratickou náladou. Nesmějí se divit, vzniká-li u nás dojem jisté obojakosti, jako by schvalovali fašismus v Německu, ale v Československu přáli si udržení demokracie, která jim zajišťuje národnostní práva. Někteří z nich zase jsou proti demokracii, protože demokracie je prý nutně centralistická a vylučuje autonomii: odmítají demokracii ve jménu demokracie. Je patrné, že mluví-li o demokracii, myslí jen na centralistickou demokracii

francouzskou. Francie spěla ovšem k centralisaci již před velkou revolucí, centralistické její zřízení není nikterak nezbytným důsledkem jejího demokratického řádu. Anglická demokracie je právě založena na široké míře autonomie. Centralistické jsou nutně režimy diktátorské. Nelze si představit slučitelnost autonomie s „totálním státem“.

Pravá demokracie vede nezbytně k jisté autonomii, bez níž nemůže ani dobře fungovat. „Samospráva a poměrné zastoupení jsou požadavkem demokracie,“ vyložil Masaryk. Kdyby Němci zavrhlí demokratické kredo, ztratili by politickou i mravní základnu pro zajištění svých národnostních práv. Nic jim nemůže více škodit než přijímání protidemokratických doktrín nebo i taktické koketování s nimi. Žádáme-li, aby se rozhodli mezi politikou iredenty nebo politikou loyální menšiny, žádáme také, aby se rozhodli jasně pro demokracii nebo proti ní. Jsme přesvědčeni, že jen demokracie může nás přivést ke správnému a uspokojivému rozřešení národnostního problému republiky.

Jaká autonomie?

Ačkoli nebude — jak jsme řekli — rozřešen jen provedením autonomie, pokládám za nutno vydat se na tuto cestu. Přijímám zásadu autonomie: je správným a oprávněným požadavkem demokracie, je v duchu naší národní tradice, a je způsobilá, uspokojit menšiny a tím je připoutat ke státu. Přijímám ji jak ze zásadních důvodů přesvědčeného demokrata, tak z politických zřetelů na státní zájem. Proto bych si přál, aby se stala součástí programu naší státní politiky.

Jde ovšem o formu a míru národnostní autonomie. Jde o to, aby byla správně vymezena, a je samozřejmo, že může být prováděna jen postupně, podle zkušeností a se stálým zřetelem na to, aby nijak neohrožovala stát v jeho bezpečnosti a jednotě. Prvním předpokladem je přirozeně naprostá a nepochybná loyality menšiny ke státu, loyality nejen slovní, projevující se v příležitostných nebo i slavnostních prohlášeních, nýbrž opravdová, osvědčená a prokázaná oddanost.

Walter Simon ve své knize „Sudetendeutsche Selbstverwaltung“ (zaslouží si pozornosti také po té stránce, že zrcadlí názorný kvas i zmatek, který je dnes pro Němce příznačný, zejména v touze po korporativním uspořádání státu) pokouší se, dosud nejpodrobněji a nejsoustavněji, o formulování autonomistických požadavků sudetskoneckých. I pro něj samozřejmým předpokladem je úplná loyality Němců. Uznává také, že při autonomii nemůže jít o stát ve státě, o korporaci s novým vlastním právem, nýbrž s určitou mocí, kterou na ni stát přenesl, aby ji prováděla. Nespokojuje se však jen kulturní autonomií, žádá také rozsáhlou územní autonomii politickou. Proto si přeje stanovení národního stavu minority založením národního katastru, vedeného společně státem a menšinou, dále určení uzavřeného sídelního území menšiny („sudetskoneckého prostoru“) a konečně uznání menšiny státem za veřejnoprávní korporaci, jejímž orgánem by byl „Sudetendeutscher Gemeinschaftsrat“.

Přes vážné námitky, které mám proti ideové koncepci Simonově, přijal bych hlavní body tohoto programu za základ k rozpravě, avšak s některými zásadními výhradami. Nemohu souhlasit, pokud Simon směřuje k tomu, aby se národnostní menšina co nejvíce oddělila a vybočila ze soužití a ze součinnosti s většinovým národem. I když ne právně, tedy fakticky provedení všech jeho

návrhů vedlo by k vytvoření státu ve státě, a v každém případě Němci žili by vedle Čechoslováků ještě odloučeněji než dosud. Není-li zatím naděje na to, aby je spojovalo manželství z lásky, musíme usilovat o manželství z rozumu. Kdybychom sledovali Simona, dospěli bychom k rozvodu; jak daleko by bylo odtud k rozluce? Opakuji: naší snahou musí být nejen autonomie, nýbrž také spolupráce, a potřeba této spolupráce vymezuje také míru a způsob autonomie.

Nechci se tu pouštět do rozpravy o jednotlivých programových bodech Simonových. Omezím se jen na stručná upozornění. Zakládání národního katastru vyvolalo by dnes nepochybně rozhořčené boje, které jsou nejméně žádoucí. Stanovení „sudetskoneckého prostoru“ bylo by ještě nesnadnější; Simonův návrh, aby do něho byly pojaty všechny soudní okresy, v nichž Němci mají přes 50%, je nepřijatelný. Bylo by potřeba zvláště pečlivého vymezení veřejnoprávního charakteru, který se požaduje pro minoritu, a stejně tak přesné určení kompetence i složení požadované sudetskonecké rady.

Kdy bude čas na autonomii?

I kdybychom se dohodli o zásadách, bylo by zřejmo, že program, na nich zbudovaný, představuje konečný a zatím velmi vzdálený cíl. Za dané situace nebylo by možno jej provést. Politicky bylo by neopustitelnou lehkomyšlností, kdybychom svolili k okamžitému jeho uskutečnění. K tomu není dnes podmínek ani politických ani psychologických. Pokud je v německém lidu tolik hakenkrejclerství, ať se jeví přímo nebo nepřímo, nemůže být ani řeči o nějaké politické autonomii nebo o rozdělení úřadů, korporací a ústavů podle národností, o správě německých krajů výhradně německými úředníky, i kdybychom podobné požadavky zásadně neodmítali. Sám se stavím proti radikálnímu a důslednému rozdělení, a politickou autonomii odmítám rozhodně z pochopitelných důvodů politických. Při rozhodování o splnitelnosti národnostních požadavků německých nezáleží jen na naší dobré vůli, nýbrž i na tom, jak Němci usnadňují odhodlání rozumným československým politikům; nezáleží jen na tom, co můžeme a smíme udělat s ohledem na státní zájem. Němci, podlehnouvé tak silně politickým a ideologickým svodům hakenkrejclerství, sami zavinili, že naše možnosti jsou omezenější, než bychom si přáli. Dr. Sobotka napsal v r. 1929 v knize „Republika národní či národnostní“:

„Zásluhy o stát, jež si bohdá národnostní menšiny v republice získají, projeví se nutně v posílení jejich právní situace, která vtiskne nepochybně vážné změny i národnostnímu právu tohoto státu; stejně zase jako negace tohoto státu, kdyby se projevila novými činy menšinových národů, měla by nepochybně opět opačný účinek na národnostní právo.“

To jsou důvody, pro které z německého autonomistického programu přijímám jen zásadu kulturní autonomie. Představuji si ji tak, že by se důsledně provedla soustava národnostních školních rad, která v podstatě je už zavedena pro školství obecné. Nepokládá se zakládání národnostního katastru za politicky vhodné, shodují se s profesorem Peškem, který doporučuje, aby se zemská a okresní zastupitelstva rozestoupila k volbám příslušných školních rad podle národní příslušnosti. Přimlouval bych se dále, aby byla zřízena německá kulturní rada, kterou by volili němečtí členové parlamentu, a která by ovšem byla orgánem jen poradním pro mini-

sterstvo školství ve věcech školských, a po případě obecně kulturních, týkajících se německé menšiny. Práva veřejné správy, zejména pokud jde o kontrolu a dohled, dále o personální péči učitelů a profesorů, schvalování osnov a učebnic, atd., zůstala by nedotčena. Přes kulturní autonomii, která by se v podstatě vztahovala na oblast školskou, měla by se rozšířit spolupráce Čechoslováků a Němců v různých kulturních institucích.

O č bychom se měli pokusiť.

Nynější stav poměru československo-německého, zhoršený příbojem hakenkrajclerství, není zajisté příznivý pro úpravu národnostních věcí. Ale je zároveň pobídkou, aby se s takovou úpravou, která je reálně možná, neotálelo. Nestačí jen hakenkrajclerství potírat bezpečnostními opatřeními. Stejně je potřeba čelit mu pozitivní politikou. Za dnešní mezinárodní krise je naší povinností, abychom stát vyzbrojili co nejsilněji politicky a mravně. K posílení státu patří také uklidnění a uspokojení národnostních menšin. Musí nám záležeti i na tom, abychom poskytli vydatné podpory těm Němcům, kteří osvědčili a dokázali svou oddanost státu.

Proto by se mělo po mém mínění stát akčním programem vládním provedení těchto úkolů:

1. Kulturní autonomie v tom rozsahu a podobě, jak jsem naznačil. K tomu dodávám, že by se v ministerstvu školství měl zřídit zvláštní odbor minoritní, v jehož čele byl by německý sekční šéf; v čele jednotlivých oddělení byl by referent polský, maďarský a židovský. Tento odbor podléhal by přirozeně ve všem ministrově školství (Otázka Podkarpatska je zcela zvláštní a nepatří vůbec do projednávání problému menšinového, s výjimkou jen těch Rusínů, kteří sídlí na území slovenském.)

2. Jmenování zvláštního německého ministra „krajana“, který by zastupoval německou menšinu v každé vládě, i kdyby německé strany nebyly ve vládní koalici. Proto by to nebyl člen parlamentu.

3. Účelná úprava jazykové praxe s odstraněním všech zřetelů prestižních, a to tak, že by rozhodovala jen potřeba obyvatelstva a administrativní výhoda. Snížení počtu obyvatelů, který kvalifikuje okres za menšinový, s dosavadních 20 na 15 procent.

4. Rozmnožení minoritních úředníků v ústředních úřadech, zvláště v hospodářských resortech, ale i v ministerstvu vnitra a v zemských úřadech.

5. Povolení rozhlasu německého a maďarského.

6. Spravedlivé přiděly menšinovým krajům a příslušníkům menšin při státních dodávkách a zadávání investičních prací; zvláštní zřetel na sociální bídu německých krajů, zpustošených hospodářskou krizí.

7. Zřízení maďarských stolic na bratislavské universitě a usnadnění studia maďarských vysokoškolačků příslušným vybavením knihoven a seminářů a sociálních institucí.

Mnohým Čechoslovákům bude se zdát tento nárok příliš dalekosáhlý, mnohým Němcům a Maďarům příliš skrovný a nedostatečný. Bude-li se zkoumat bez šovinistické zaslepenosti a bez citových predsudků, jsem přesvědčen, že může být přijatelný všem lidem dobré vůle a vážného zájmu o osudy tohoto státu. Prožíváme dobu mimořádné dějinné důležitosti. Je potřeba odvahy a velkorysosti. Nepropasme chvíli, která je vhodná právě pro uspořádání poměrů národnostních! Je v naší moci, abychom posilnili v zdejší němceckém táboře činitele demokratické. Potom můžeme zakročovat

s dobrým svědomím ještě ostřeji proti živlům protistátním. Německý fašismus neohrožuje jen nás, nýbrž i sudetské Němce. V boji proti němu máme mnoho společných zájmů a společných úkolů. Záleží také na sudetských Němcích, jaký bude výsledek tohoto zápasu. Dnes naskytá se jim jedinečná příležitost k úloze významu evropského, která daleko přesahuje omezený rámec politiky úzce menšinové. Podstatně mohou přispět k záchraně německé kultury, ohrožené a ničené hakenkrajclerským barbarstvím. Tak by se měli na příklad přičinit, aby z pražské německé university bylo vyplněno semeníště hakenkrajclerství a úzkoprseho nacionalismu, aby se tato universita vymanila z ubohé provinciálnosti a stala se jedním z ohnisek německé kultury, jejíž slavná tradice byla přervána temným šílením mozků, pomatených vyznáváním učení hákového kříže. Doba, kdy evropský fašismus pokouší se vyvrátit základy evropské civilisace, založené na humanitních myšlenkách demokratických, je také dobou, která vyzývá nás, Čechoslováky a Němce, k bojovnému společenství na ochranu těchto nejvyšších kulturních hodnot. Masaryk napsal ve „Světové revoluci“: „Ve vzdělané Evropě běží o kulturní synthesisu. S tou synthesisou se může začít právě ve smíšených státech: minority vzdělaných národů tu mají velmi důležitý a čestný úkol.“ Dnes bychom mohli říci: Jde o záchranu vzdělané Evropy, aby ona kulturní synthesisa byla možná. S tím se může začít právě ve smíšených státech: také university mají tu velmi důležitý a čestný úkol.

Aby se s tím mohlo s úspěchem začít u nás, podal jsem nastíněný návrh na urovnání národnostních poměrů: byl inspirován také tímto zřetelem.

Dr. Alfred Fuchs:

Jací jsou

Psychologická charakteristika celých skupin má v sobě jistě risiko generalisace. Ale methodický postup a schopnost pozorovací může se dobrati výsledků velmi cenných, jak svědčí na př. Chalupného „Povaha národa československého“. Jací však jsou naši Němci? Již literární historik prof. Sauer hlásal thesi, že existuje sudetskoněmecký kulturní typ odlišný od kulturního typu říšsko-německého a jeho these rozvedla celá řada jeho žáků, pokud šlo o literaturu. Zajímavý pokus o charakteristiku československých Němců podal ve své knize „Sudetendeutsche Autonomie“ Walter Simon. O jeho důkladném spise bylo mnoho psáno, ale spíše se stanoviska ryze politického, takže pozornosti ušly jeho úvodní kapitoly psychologické a sociologické. Chtěli bychom proto na ně upozornit. Simon vychází při charakteristice sudetskoněmeckého lidu — nikoli od krve a rasy — nýbrž methodicky správně ze zeměpisného prostředí. Území, na němž žijí všichni naši Němci, jest krajem horským. Němci bydlí po délce okrajových pohoří českých a slezských. Sudetský Němec jest tedy člověk horský. Hory srážejí lidi blíž k sobě, než rovina, ale odděluje je nápadněji od obyvatelů jiných horských krajů. Proto se českoslovenští Němci dělí na kmenové a regionální typy dosti odlišné. Nejsou jenom Chebané, Šumavané, Rudohorští, polabští Němci, Němci pojizerští, Krkonošané atd. Existují ještě pododdělení v každé krajině. Mezi československými Němci jsou zastoupeny kmeny rakousko-bavorský, francký, saský, slezský a j. To platí i o jejich jazyce, který se rozpadá

v řadu dialektů. Po stránce plemenné jsou sudetští Němci většinou bližší říšským Němcům, než typu rakouskému, který má převahu jenom na jižní Moravě a na jižní Šumavě. Přes to byla pro ně Vídeň středem politickým, hospodářským a kulturním. Nesouvislost jejich sídel způsobila, že nemohli nikdy vytvořit jediného kulturního střediska. Po stránce biologické jest tedy sudetský Němec bližší Němci říšskému, s nímž se úzce stýká v pohraničí. Po stránce kulturní jest jeho výchova rakouská. Jest přechodem mezi oběma typy. Walter Simon charakterisuje tento rozpor anekdotickou zkušeností: „Když se cizinci za přítomnosti sudetského Němce posmívají Rakušanovi, protože není schopen organizace, že je nedbalý (schlanpig) a lehkomyslný, pak sudetský Němec rád souhlasí a říká: „Ano, takoví jsou Rakušané“. Když však cizinci Rakušany chválí, že jsou tak veselí, zábavní, gemütlich, vkusní, hudbymilovní, pak se sudetský Němec hrdě vypne a prohlásí: „Ano, takoví jsme!“

Říšský Němec, především Prušák jest nadán organisativně. Cítí, že jest členem velké kolektivní organizace a spolupůsobí sám, aby dobře fungovala. Rakušan je spíše spontánní, než organisativní. Říšskému Němci dodává hlavní mravní opory veliká organizace, jejíž předpisy určují jeho jednání. Myslí spíše objektivně, než subjektivně. Také Rakušan se opírá rád o organizaci. Ale v ní velmi rád rozhoduje osobně, nikoli podle předpisů. Jeho rozhodnutí jsou provázena citovou účastí. Spontánní element vytváří všude zejména pravou kulturu řemeslnou, kdežto element organisativní tvoří odborný průmysl. Sudetský Němec je biologicky bližší říšskému Němci v tom, že organizace bývá jeho východiskem. Ale kulturní vlivy rakouské jej vedou k tomu, že se přes to chová spontánně. Jako Rakušan zdůrazňuje osobní zážitek. I příměsek české krve v jeho žilách, — a Češi, jako všichni Slované jsou spíše spontánní ve svém jednání, — posiluje tento jeho postoj. Přes to si však také velmi váží organizace. Smysl pro organizaci a kázeň, ale při tom radostné přejímání osobní odpovědnosti vytvářejí zejména dobrého úředníka. Také vskutku byl celý rakouský aparát od ministerstev až po nižší úřady v celé říši prostoupen sudetskými Němci. Sudetský Němec byl vždy dobrým organisátorem. Průmysl a odborové organizace, jež povstaly na jeho území tomu nasvědčují. Ale sklon jeho ducha ke spontánnosti vytvořil i řemeslnou dovednost, jež se udržela do dneška. Simon však prohlašuje, že sudetský Němec přes to není tak spontánní jako Rakušan, že má více pocitu odpovědnosti, než radosti z osobního rozhodování. Jako všechny rozpolcené povahy nemá radosti z plného zážitku. Radost ze spontánnosti činí jej však pohyblivým a vnímavým, ale chybí mu často tvořivá síla a smysl pro formu. Spontánní živel z něho často činí rozumbradu, ano podivína a samotáře. Jeho povaha kolísá mezi dvěma možnostmi jako kyvadlo. Organizaci v krvi, spontánnost v srdci. Proto v duševním tvoření náleží většinou k duševní vrstvě střední. Setkávají se v něm rozumový obchodník a intenzivně prožívající umělec. Nevnímá příliš rychle, ale často pocituje nutkání ke spěchu a chvatu. Má sklon k reformám. Je snadno přístupný vlivům vzdělanosti a proto je vystaven zvláště nebezpečí polovzdělání. Rád vychovává sebe a jiné. Ve vychovatelství vykonali také sudetští Němci vždy mnoho dobré práce, ale spíše v organizaci školství, než v metodice a didaktice. Není sekty, není reformního směru, který by nenašel u sudetských

Němců stoupenců a pro něž by nebyl býval založen nějaký spolek. Sudetští Němci jsou organizačně roztrženi v nesčetné spolky, strany a směry. Živnou půdou u nich má i lokální patriotismus a šosáctví. Bylo mezi nimi málo geniů, tvůrců děl světového dosahu. Mají však nadpočet dobrých talentů, které málokdy naleznou místo doma. Národnostní boj upoutává sudetské Němce k realitě, takže jejich spontánnost málokdy vyústí ve fantastiku. Spontánnost by zavedla sudetské Němce často k dobrodružnosti, ale organisativní element v nich způsobí brzké vystřízlivění. (Pozn. Tuto Simonovu charakteristiku bychom mohli zejména dobře aplikovati na vývoj německé politiky od převratu, počínaje romantismem Lodgmanovým až po střízlivý aktivismus nynější.) Němec vůbec jest spíše intelektuální, než intuitivní. To platí i o sudetských Němcích. Němec je systematick, ale jest v něm faustovská, neukojená touha, jež z něho dělá romantika. I tyto vlastnosti má sudetský Němec společné se všemi ostatními Němci. Tak byl vytvořen sudetský Němec svými horami, svým podnebím, svou půdou, národnostním zápasem, kulturou a krví.

Rozumí se samo sebou, že jsme Simonův výklad sestručnili a tím mu ovšem leckde ublížili, protože právě psychologie nesnese dobře simplifikace. Autor aplikuje tyto vlastnosti velmi důmyslně jak na kulturu tak na hospodářství, aby ukázal psychologické zvláštnosti svého kmene. I v hospodářství sudetských Němců se jeví snaha po praktickém užitku, ale i po romantickém prožití života. Někdy si při četbě mimovolně vzpomínáme na Chalupného theorii o anticipačním charakteru českém. Simon nalézá podobné vlastnosti u našich Němců. Jest to opět dokladem, že více, než jakékoli společenství krve formují charakter lidu prostředí a sociální příslušnost. Sudetští Němci jsou právě tak jako Češi převážnou většinou t. zv. malí lidé. Celý způsob života našich Němců, počínaje již kuchyní jest bližší Čechům než říšským Němcům. Tato fakta jsou nejlepším vyvrácením theorií o mystickém hlasu krve. Sudetští Němci jsou do té míry zakotveni v půdě a v zemi tohoto státu, že jsou s ní spíati nerozlučně nejenom hospodářsky, ale i kulturně a povahově. Proto nezáleží tolik na jejich nedělních náladách, jako spíše na praktických zkušenostech všedního dne, k nimž především náleží onen vztah k Čechům, jež nazval kdysi ministr Spina symbiosou.

národní hospodář

Dr. Karel Kříž:

Mapa, která vysvětluje mnoho

(Zeměpis nezaměstnanosti v Čechách a na Moravě.)

Obchodní bilance není všechno.

Sledujeme-li pozorně vývoj nezaměstnanosti v Československu, přicházíme při bližším přihlédnutí k poznání, že nepostačí se jen dívat, jak se vyvíjel rozsah nezaměstnanosti v našem státě v té které době a srovnávat rychlost a průběh tohoto vývoje. Tato vyšetřování jsou ovšem nejdůležitější, protože nám osvětlují jakoby bleskovým světlem situaci a ukazují, zda se poměry zlepšují anebo zhoršují ve svém úhrnu. Od-mítali jsme vždy s vášnivostí sledovat vývoj aktiva

naší obchodní bilance, která ovšem je převážným a téměř jediným určovatelem stavu naší bilance platební. Ukazovali jsme vždy, že jde především o objem činnosti našeho národního hospodářství. Můžeme si představit export za dvacet miliard Kč a import za devatenáct miliard devět set sedmdesát milionů Kč. Naše obchodní bilance je aktivní, jásají noviny a veřejnost. Avšak můžeme si představit export za šest miliard Kč a import za pět miliard devět set sedmdesát milionů Kč. Naše obchodní bilance je opět aktivní a zase stejnou částkou 30 milionů Kč. Jásot je tentokrát poněkud nucený a menší, třebaže v některých novinách vidíme, že se nevykládá, proč. Ale vysvětlení je jasné: zaměstnanost našeho národního hospodářství se v prvním případě měřila obratem v zahraničním obchodu na 40 miliard Kč, v druhém na 10 miliard Kč, čili klesla o plné tři čtvrtiny. Aktivum se nezměnilo, ale v zemi, kde bylo v prvním případě pouhých čtyřicet tisíc nezaměstnaných, je jich nyní dvacetkrát tolik, přes osm set tisíc.

To je ta pravá tvář naší každé obchodní bilance vůbec, a to je to, nač ve svých populárních, ale nezapomenutelně přesvědčivých, logicky jasných a správných Ekonomických Harmoniích před osmdesáti lety upozorňoval Bastiat, který si vždy při posuzování národohospodářských zjevů kladl otázku: „Co je vidět a co není vidět.“ Před dvanácti lety, když jsme jeho knihy četli v semináři, zdálo se nám, že navždy vyvrátil různé pověry o obchodní bilanci a merkantilismu. Bohužel, lidé se z historie zásadně ničemu neučí, zejména nikoliv národnímu hospodářství, což nakonec cítíme na svých kapsách všichni.

Právě tak tomu je i s nezaměstnaností. I tu se musíme ptáti, nejen co je vidět, ale i co není vidět. Je vidět, že máme

k o n c e m l e d n a 1934 835.651 n e z a m ě s t n a n ý c h.

Ale není vidět, proč je máme, v kterých hospodářských odvětvích jich máme nejvíce, a v kterých krajích. A to je důležité přímo nesmírně, protože nám ukazuje takové srovnání, kde musíme nejdříve počítat s léčením a jaké se staly chyby.

Toto srovnání lze však provést bohužel jen pro Čechy a Moravu, protože pro Slovensko a Podkarpatskou Rus nemáme dosti spolehlivých dat vzhledem k tomu, že se stále ještě nepodařilo prosadit zákon o povinném zprostředkování práce pro celou republiku. Nicméně však vzhledem k tomu, že těžisko našeho národního hospodářství je jak po stránce výrobní a finanční, tak i po stránce státní finanční a berní politiky v historických zemích, postačí i toto srovnání, aby ukázalo situaci nezaměstnanosti názorně.

V ý k l a d m a p k y.

Mapka, kterou otiskujeme, je založena na úředních datech. Podkladem je poslední úřední sčítání lidu z r. 1931 a stav nezaměstnanosti v listopadu r. 1933. Novější data vzhledem k obrovské práci a nákladu, jež jsou spojeny s takovým celostátním zjišťováním, nebylo možno přes všechno úsilí získati. Konstrukce této mapy nezaměstnanosti v Čechách jest docela jednoduchá. Znázorňuje vlastně procento nezaměstnaných dělníků z celkového počtu všech dělníků v celém okrese. Čím temnější barva, tím větší počet nezaměstnaných. Odstíny jsou voleny ve stupnici po pěti procentech. Tam, kde je okres zakreslen bílou barvou, nepřipadá na sto dělníků

ani pět nezaměstnaných. Tam, kde je dvacetina až desetina dělníků bez práce, je okres vyčárkován, kde je 10 až 15% všech dělníků bez zaměstnání, vyplněn vodorovnými čarami. Tak se stíny v každém okrese přirostávají s rostoucím procentem nezaměstnaných dělníků ze všech dělníků na okrese, až tam, kde je nad 45 dělníků ze 100 bez práce, je okres položen černou barvou. Právem, neboť je to barva zoufalého smutku, který vládne v těchto okresech, kde je každý druhý dělník bez práce.

Po prvé v naší národohospodářské literatuře vidíme na této mapce zpracovanou za soudobé krise nezaměstnanost jako problém rázu zeměpisného. To je neobvykle důležité proto, že jsou nám tak srozumitelnější různé průvodní politické a hospodářské zjevy, a chápeme snáze důsledky politického i hospodářského rázu, jež v jednotlivých částech republiky katastrofální nezaměstnanost s sebou nese, a chápeme také, proč se ve státní politice finanční i v politice politické vyskytují některé momenty, jež bývají vykládány buď všeobecně, nebo tendenčně a nesprávně.

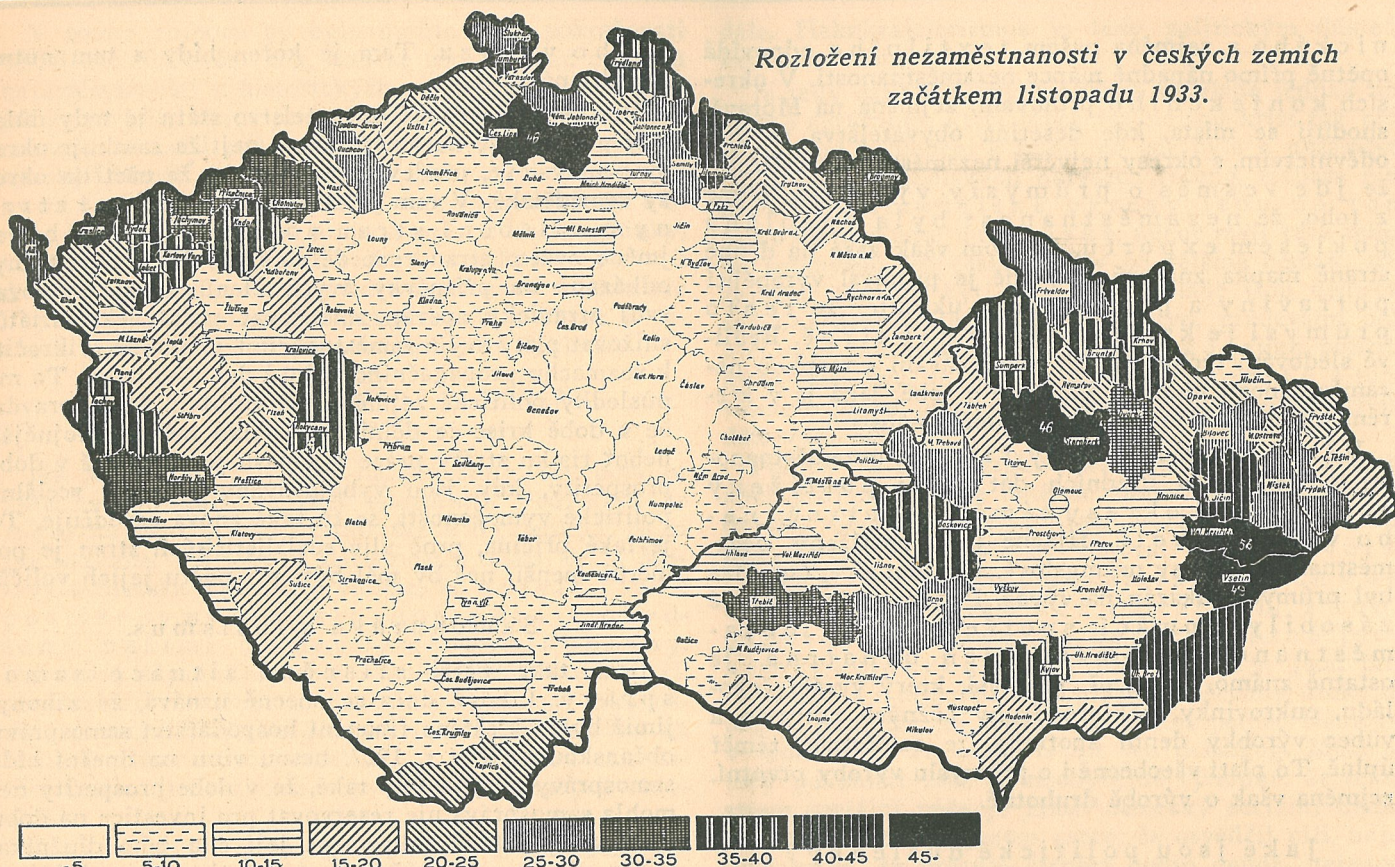
Které obory výroby jsou hlavně postiženy?

Je to ovšem, zhruba vzato, vidět na první pohled, protože temná barva pokrývá oblasti, jež jsou obecně známé jako kraje exportního průmyslu. Světlé okresy, kde není ani dvacetina nebo nejvýše desetina dělnictva bez práce, jsou vesměs oblasti výroby zemědělské. To si však můžeme potvrdit přesněji. Mapky tohoto druhu existují totiž o jednotlivých odvětvích výroby a byly zpracovány a publikovány v mnohosetstránkové knize, kterou r. 1927 vydal Státní úřad statistický o výsledcích sčítání lidu z r. 1921 po stránce povolání obyvatelstva. Tato objemná publikace velkého kvartu obsahuje osmnáct kartogramů.

Podíváme-li se na list první, který je podle okresů položen barvou a různými odstíny barvy zelené, od nejsvětlejší zeleně až po tmavě zelenou, vidíme, jak je u nás rozvrstveno obyvatelstvo, zabývající se zemědělstvím, zahradnictvím a chovem zvířat. A díváme-li se současně na naši mapku „zeměpisu nezaměstnanosti“, je nám okamžitě nápadné, že okresy, na mapce nezaměstnanosti tmavé, jsou na mapce zemědělství světlé. Čím černější je okres, znázorňující procento nezaměstnanosti, tím bělejší je okres, ukazující procento zemědělského obyvatelstva. Okresy nejtemnější zelené, kde je na tisíc obyvatel více než 700 zemědělců, jsou na mapce nezaměstnanosti naprosto bílé, není tam ani pět procent nezaměstnaných. To ukazuje také, proč agrární strana nemá pochopení pro nezaměstnané, ale o tom se podrobněji zmíníme při rozboru politických důsledků, jež lze ze zkoumání mapky nezaměstnanosti vyvozovat. I kdybychom chtěli zde otisknout tuto mapku, ukazující, kolik procent zemědělců ze všeho obyvatelstva v každém okrese se věnuje zemědělství, bylo by to zbytečné, protože tyto dvě mapky, nezaměstnanosti a zemědělství, se téměř zcela přesně doplňují.

Druhá kategorie povolání obyvatelstva, zakreslená na těchto kartogramech Státního statistického úřadu, ukazuje, jaké procento obyvatel se věnuje lesnictví, myslivosti a rybářství. Mohli bychom ji zcela zanedbat, protože předposlední skupina v temnosti barev, označující procento lesníků a rybářů v okrese, činí 50 z 1000, to jest pět procent. To je téměř bezvýznamné, ale protože je tu rozhodně již vidět, jak šumavské,

Rozložení nezaměstnanosti v českých zemích začátkem listopadu 1933.

Procento nezaměstnaných z úhrnu všeho dělnictva na okrese.

krušnohorské, jihočeské, středomoravské a slovácké obyvatelstvo trpí také krizí v tomto oboru — tyto okresy ukazují poměrně největší podíl tohoto druhu povolání — a že tedy zostrují nezaměstnanost vůbec, zaznamenáváme ji jako ovšem jen zcela málo významný faktor v rozvrstvení nezaměstnanosti se zeměpisného hlediska.

Nejvýznamnější je pro nás kategorie třetí, která v červené barvě různé intensity ukazuje, kolik obyvatel z tisíce lidí každého okresu se věnuje průmyslu a živnostem. Zajímají nás především okresy temně červené, kde je nad 600 obyvatel z tisíce zaměstnáno v průmyslu a v živnostech. Které jsou to okresy? Tato temně červená barva počíná u Aše, jde až do hloubky falknovského okresu, okres mariánskolázeňský už je světlounce růžový, protože tam připadá na průmysl a živnosti jen 100—200 lidí z 1000. Podívejme se na mapku nezaměstnanosti v tomto koutě. Tento okres je světlý, připadá tam, přepočteno na tisíc, 100 až 150 nezaměstnaných dělníků na tisíc dělníků. Nápadná shoda, která ukazuje, že tam jde jen o nezaměstnanost průmyslu. Okresy, položené barvou temně růžovou, pokračující přes Loket, Most a Duchcov k Boru u České Lípy, zahrnujíce ovšem Rumbursko a celý šluknovský výběžek, zabírajíce pak převážnou většinu pohraničních okresů až k náchodskému, kde vidíme, že 600 lidí z 1000 je zaměstnáno v průmyslu a živnostech. Podívejme se ještě jednou na mapku nezaměstnanosti, jak tato červená barva věrně odpovídá temným barvám, ukazujícím procento nezaměstnanosti.

Právě tak je tomu na Krkonošsku a v Podkrkonoší. Pak přecházíme na Moravu a Slezsko. Okresy frývaldovský, šumperský, ostravský, těšínský až dolů k okresu novojičínskému jsou zakresleny temně červenými

barvami. Ve střední Moravě jsou touto barvou zakresleny okresy třeštský, ivančický, brněnský, blanský, boskovický, svitavský a mírně červenou barvou západo-moravské okresy. Těmito barvám odpovídají temné barvy nezaměstnanosti na naší mapce, ukazující procento nezaměstnaných. To postačí jistě k důkazu, že nezaměstnanost je u nás především v průmyslu.

Mapka hornictví a hutnictví ukazuje nám, že na Falknovsku, Loketsku, Mostecku, Duchcovsku, Kladensku, Dobřánsku, Žacléřsku atd. je nejvíce lidí zaměstnáno v hornictví a hutnictví. Tím si také vysvětlíme, že okresy na naší mapce nezaměstnanosti, jež těmito okresům odpovídají, jsou tak temných barev. Zajímavý je případ kladenského okresu, který poměrně nemá vysokou nezaměstnanost, ačkoli tam přes 20% obyvatel věnuje se hornictví a hutnictví, a sotva jeden obyvatel z tisíce zemědělství. To nám však vysvětlí seznam objednávek uhlí, které zadává stát: Kladno je na jednom z prvních míst. Z okresů, jež nejvíce zpracovávají kovy, t. j. kde přes 15% obyvatelstva je zaměstnáno tímto průmyslem, nejvíce u nás trpí Rokycansko, okresy krušnohorské, Tanvaldsko, Blansko a slezské okresy.

Podobný obraz ukazuje kartogram, znázorňující rozložení strojařského průmyslu. Zajímavé je, že okresy v pražské oblasti jsou poměrně ještě málo zasaženy, kdežto okresy v severozápadních Čechách, v severovýchodních Čechách, ve Slezsku a na Moravě jsou značně postiženy. Zato však pohled na mapku, znázorňující rozložení průmyslu kamene a zemin, nám vysvětluje nezaměstnanost na Ronšpersku, Vildsteinsku, Loketsku, Karlovarsku, Bochovsku, Kadaňsku a některých okresech moravských a slezských. Rozvrstvení průmyslu sklářského, papírní-

nického a zejména ovšem textilního odpovídá opět přímo nápadně mapce nezaměstnanosti. V okresech konfekčního průmyslu, zejména na Moravě, shodují se místa, kde desetina obyvatelstva se živí oděvnictvím, s okresy největší nezaměstnanosti. Protože jde vesměs o průmysly vývozní, plyne z toho, že nezaměstnanost byla vyvolána poklesem exportu. Při tom však zase na druhé straně mapka znázorňující, kde je průmysl vyrábějící potraviny a poživatiny, ukazuje, že tento průmysl je krisí zasažen nepatrně. Bedlivé sledování těchto mapek a srovnávání s mapkou nezaměstnanosti ukazuje již samo o sobě, jaká je v kterém okrese příčina poklesu zaměstnanosti.

Všeobecně lze tedy říci, že nezaměstnanosti podle těchto úředních dat jsou postiženy zemědělské okresy téměř nepatrně, nebo vůbec nikoli. Hlavně jsou postiženy nezaměstnaností okresy průmyslové, a to tím více, čím více byl průmysl odkázán na vývoz. Průmysly, které zásobily domácí spotřebu, trpí nezaměstnaností poměrně jen nepatrně. Je ostatně známo, že na př. průmysl, který vyrábí čokoládu, cukrovinky, některé druhy běžných potravin a vůbec výrobky denní spotřeby, je zaměstnán téměř úplně. To platí všeobecně i o průmyslu výroby prvotní, zejména však o výrobě druhotné.

Jaké jsou politické důsledky?

Tento letmý přehled nám vysvětluje, proč se považuje nezaměstnanost u nás výlučně za problém průmyslníků a dělníků. Některé buržoasní strany, hlavně agrárníci a klerikálové, zacházely po dlouhé měsíce s problémem nezaměstnanosti tak, jako by socialistické strany si ho vymyslely jen na pošádlení svých koaličních spojenců. Proto také v posuzování problému nezaměstnanosti byl vážný tisk národně demokratický blíže tisku sociálně demokratickému než tisku buržoasních stran, s nimiž jinak i tento seriosní tisk národní demokracie stojí často na téměř téže politické linii. Náš výklad ukazuje s dostatek jasně, proč existují tato politická paradoxa: Nezaměstnanost je věcí průmyslníků a dělníků.

Kdyby šlo jen o nevelkou nezaměstnanost, platila by tato pravda i v politice. Ale nezaměstnanost přesahuje již dávno a daleko zájem průmyslu a dělnictva, protože svým rozsahem a svými důsledky pro finanční situaci státu stala se národní katastrofou. Nicméně pohled na mapku nezaměstnanosti nám vysvětluje, proč agrárníci nemají stále ještě dosti pochopení pro tento strašlivý problém. Čistě zemědělské okresy nemají ani pět procent nezaměstnaných, takže agrárníci pocítují důsledky průmyslové nezaměstnanosti a ochromení exportu jen nepřímou. Oni sice pozorují, že odbyt zemědělských výrobků klesá a že klesají jejich ceny, protože „lidé nemají peníze“. Ale chtějí tuto nepřijemnost napravovat zvyšováním cel, omezováním podpor v nezaměstnanosti (aby stát měl více peněz na subvence agrárikům), novým zdaněním nezemědělského obyvatelstva ať přímými či spotřebními daněmi, dovozními listy a jinými úlevami zemědělci, znehodnocením měny a někteří dokonce inflací. Nechápu, že to vše nic nepomůže, že to situaci státu ještě zhorší, neboť národ zchudl tím, že jeho průmysl ztratil dvě třetiny

svého vývozu. Tam je kořen bídy a tam nutno nasadit páku.

Pro československé obyvatelstvo státu je tedy důležité poznání, že nezaměstnanost nejtíže zasahuje okresy průmyslové, především vývozní, a že ušetřila okresy zemědělské. V tom je také síla agrární strany a oslabení stran socialistických, zejména ovšem stran ryze dělnických. Dělnické strany, odkázané na příspěvky svých členů, musí omezovat svůj stranický aparát, zmenšovat počet sekretariátů, snižovat platy svým zaměstnancům, nemohou přikročit k rozmachu propagačního tisku i denního tisku. To má důsledky politické zejména při volbách. Stará pravda, že v době krise je dělnictvo daleko méně výbojnější, neboť risiko ztráty práce v zápasu je větší než v době prosperity, kdy jsou vybojovávány všechny sociálně politické vymoženosti, se tu také znova osvědčuje. To je také příčina, proč vliv socialistických stran je poměrně menší, než by měl být při počtu jejich voličů.

Samospráva a fašismus.

Sem také patří stísněná situace samosprávy. I když dnes se obecně uznává, že zákony, jimiž bylo okleštěno finanční hospodářství samosprávy občanskou koalicí r. 1927, nesou vinu na dnešní bídě samosprávy a způsobily také, že v době prosperity nemohla samospráva nic rezervovat pro investice na dobu krise a byla také ochromena její síla jako dlužníka, takže si dnes nemůže vypůjčovati na produktivní práce investiční, je tu přece jen hlubší kořen. A ten je právě v této obrovské nezaměstnanosti, kterou pozorujeme na okresech průmyslových, jež vesměs jsou pokryty černými barvami. Nejen přímé výdaje tím stouply a bylo nutno přikročit k úsporám na jiných stranách, klesly však i obecní příjmy, jež především pocházely z výdělků dělnictva a živnostnictva a ze zisků místních továren a závodů. Víme na příklad, že jeden velký strojařský podnik platil obci ročně miliony Kč na přirážkách. Dnes platí jen několik set tisíc Kč. Mnoho podniků dočasně nebo trvale zaniklo, jiné pracují s nepatrným ziskem, některé jen omezeně. Kde jsou peníze, jež by mohly nahradit obcím tento úbytek příjmů na obecních přirážkách, různých dávkách a daních? Tím zase utrpěly živnosti, kde nezaměstnaní a polozaměstnaní méně dají utržit, a to opět pocítuje obec či město na výši přirážek, placených řemeslníky a živnostníky. To je ten pravý problém samosprávy.

Netřeba snad ani vykládat, jak působí nezaměstnanost na radikalizaci dělnických mas, ale i řad živnostníků, řemeslníků a drobných podnikatelů. Komunisty u nás potřel jednak Hitler, jednak je dělnictvo zklamáno omezenou křiklounskou politickou prací komunistů. Zato však střední živnostníci (i ti malí), řemeslníci a drobní i větší podnikatelé vidí, jak bylo v zemích fašismu přitisknuto dělnictvo a jak bylo omezeno jeho sociální zákonodárství, jež podnikatele u nás stojí velké peníze. Krise žene proto tyto lidi u nás k šejdrismu a k fašismu. I tu je vidět kořen jednoho politického problému: fašismus, šejdrismus, ligismus a podobné demagogie nacházejí sluchu i u lidí jinak rozumných z naprostého jejich otupění, zoufalství a resignace, částečně také z vypočítavosti a přehnaných nadějí, plynoucích z neznalosti toho, jak to v zemích fašismu se středním a drobným stavem dopadlo.

V tomto rozboru by bylo možno jistě pokračovati velmi dlouho, avšak ten, kdo se zamyslí nad mapkou nezaměstnanosti v historických zemích, dovede si sám ještě vysvětliti různé jiné důsledky faktu, že jde o zjev nezaměstnanosti průmyslové, především u exportní výroby. Menší potřeba práce našich občanů, menší tvoření úspor, menší doprava, menší obchod bankovní — to jsou opět další stránky, kde tato krise se přelévá do finančních ústavů a kde postihuje lidi zaměstnané v nich, ale i ty, kteří z finančnictví, bankovníctví a vůbec z obchodu penězi žili. A to zase má politické důsledky.

Haknkrajclerismus a ministr dr. Czech.

Na jeden důsledek rázu národnostního bychom tu však zvláště důtklivě rádi upozornili. Podívejme se znovu na tuto mapku, tentokrát s myšlenkou, že si představíme, jak vypadá národnostní mapa Čech, Moravy a Slezska. Okamžitě vidíme, že nejvíce jsou postiženy nezaměstnaností kraje, obydlené našimi německými spoluobčany. Pošumaví, západní bavorská hranice Čech, Krušnohoří, severozápadní hranice se Saskem i na straně krkonošské, německé kraje ve Slezsku i německé ostrovy na Moravě. Německé obyvatelstvo je tedy krisí tak dotčeno, jako jen málokde obyvatelstvo v českých okresech.

S hlediska národnostního je nezaměstnanost více problémem německého národa u nás než českého. Protože je samozřejmé, že naši Němci tíhli k Praze tím více, čím lépe se jim vedlo u nás a čím hůře se vedlo Němcům za hranicemi v Německu, chápeme hned, proč nastal obrat ve smýšlení velké většiny i dříve loyálního německého obyvatelstva Čech a Moravy. Tu je vysvětlení, proč v těchto okresech, položených tak černými barvami, nastal odklon ke směru odstředivému. Situace našich Němců se soudobou hospodářskou krisí zhoršila podstatně více, než situace českého obyvatelstva historických zemí. To je kořen haknkrajclerismu.

Avšak pravíme s plným vědomím odpovědnosti za tuto větu, že tento převrat v myslích i nepolitického německého obyvatelstva by byl za soudobé krise započal, i kdyby v Německu nepřišel Hitler k moci. Vede-li se mnohému Němci v Československu hůře, neuvažuje o tom, že kdyby se německý průmysl v Čechách, na Moravě a ve Slezsku octl za německými hranicemi, vedlo by se mu ještě hůře, protože by tento průmysl nesnesl konkurenci říšskoněmeckého průmyslu, před nímž je nyní chráněn celními zdmi československými. Ale tu mluví buď romantika, nebo nevzdělanost, či národní cit, prestiž a podobné věci rozumem neovládané.

Jakmile však v Německu přišel Hitler, tu se přirozeně tento proces pod vlivem této krise, jež postihuje více Němce než Čechy, protože drží průmyslovější oblast, protože mají přes třetinu kapitálu v našem průmyslu ve svých rukou, protože mají množství dělnictva v průmyslu, obchodu, dopravě a finančnictví, ještě urychlil a zostřil. Tak můžeme právem říci, že haknkrajclerismus v našich německých krajích byl v dnešním rozsahu vyvolán a je udržován soudobou hospodářskou krisí. Pomine-li tato krise, zeslabí se haknkrajclerismus, i kdyby v Německu Hitler vládl

dále. Haknkrajclerismus je tedy politickým důsledkem hospodářské krise.

Je tedy zajisté dobře, že máme ve vládě jednak německé agrárníky, kteří přece jen nejsou krisí tak přímo drceni vzhledem k tomu, co zde bylo o nezaměstnanosti v zemědělských okresech řečeno, třebaže německé zemědělské okresy jsou na tom mnohem hůře než české, neboť mají také mnoho průmyslu, což české okresy po většině nemají. Ale zejména musíme býti rádi, že ve vládě jsou němečtí sociální demokraté, jejichž voličstvo, především dělníci, trpí jak hospodářskou krisí, tak i jejími politickými důsledky, to jest haknkrajclerismem. Co z toho všechno plyne, možno si jistě domyslit a není to třeba dále vykládat.

Pohled na tuto mapku nezaměstnanosti v německých krajích ukazuje také, že ministr sociální péče, ať by byl Čech, Němec, Slovák, Polák, Rusín, Maďar nebo i cizinec, musil by věnovati poměrně větší částky na podpory nezaměstnaných v německých krajích než v českých, z toho prostého důvodu, že procentuálně jsou německé okresy více postiženy. Jsou proto hloupé a z nevzdělanosti plynoucí všechny útoky na tohoto ministra, že „rozhazuje státní peníze Němcům v republice“. To může tvrdit jen demagog. Můžeme tedy pokládati zase za neobyčejně výhodné, že ministrem sociální péče je právě německý sociální demokrat dr. Czech. Nejenom proto, že osvědčil píli, nejenom proto, že pracuje čtrnáct hodin denně, nejenom proto, že se do svých problémů zakousl s vášnivou pílí. Známe nejen jeho chyby, ale i jeho osobní přednosti. Ale je to Němec, zástupce německého dělnictva. Kdo nevidí politickou cenu tohoto faktu a chce tohoto muže z ministerstva sociální péče vypudit, škodí republice a nechápe tyto problémy, jež jsme tu jen letmo nastínil.

To platí i o celostátní politice vůbec. Slováci někdy také říkají, že na Slovensko se dává málo peněz na podpory v nezaměstnanosti. Nuže, poslední den lednový r. 1934 ukázal, že v Čechách je 448.785 nezaměstnaných, v zemi Moravskoslezské 249.631, na Slovensku 115.122 a na Podkarpatské Rusi 5913. I když je pravda, že na Slovensku z důvodů dříve uvedených, stejně jako na Podkarpatské Rusi, jde o data neúplná, i když víme, že mnoho dělníků dnes již vůbec není jako nezaměstnaní vedeno z různých důvodů (stále nutné hlášení, docházky do vzdálených měst, drahé dojíždění do místa, kde je úřad nebo zprostředkovatelna práce a pod.), přece jenom převaha počtu nezaměstnaných je pro historické země tak obrovská, že je samozřejmé, že hlavní péče musí býti věnována jim. Daleko přes dvě třetiny všech nezaměstnaných je v historických zemích. To přirozeně má vliv na rozdělování podpor a na celou sociální politiku i na péči o nezaměstnané, na její intenzitu, charakter, tendenci a směr.

Z tohoto povšechného výkladu „zeměpisu nezaměstnanosti“ u nás vidíme, že nezaměstnanost ve svém zeměpisném rozvrstvení nám umožňuje pochopit stěžejní problémy našeho národního hospodářství, finančního hospodářství státu i naší vnitřní politiky, důsledky pro politiku zahraniční a národnostní. To je tak významné, že nikdo, kdo se chce odpovědně zabývat řízením ve-

řejných věcí u nás, nebo kdo do nich jakkoliv zasahuje, nebo kdo o nich veřejně mluví či i jen přemýšlí, neměl by tuto analytickou stránku problému nezaměstnanosti přehlížet.

literatura a umění

Frant. Langer:

Mladí divadelníci

(Kus generačního problému.)

Mladým lidem, již jdou po nás, rádi bychom vnukli poznání, že, upravující jim lepší podmínky, nemůžeme jim zaručiti výsledků, jichž by si sami nebyli vydobyli. Čekáme však upřímně na nové tóny, jež nesou, ujišťující je, že ničeho nejsme ještě tak daleci jako zkostrnatění, jež by nechápalo.

Těmito slovy vítal před dvaceti lety dramatik staré generace Jaroslav Hilbert (bylo mu čtyřicet a psal právě tak mladé dílo jako je „Kolumbus“) nástup skupiny mladých dramatiků, kteří přicházeli se svým programovým časopisem „Scénou“. Příchod této nové generace byl zřejmou etapou ve vývoji našeho divadelnictví, ne již palácovou revolucí, jakou byl výboj Kvapilův. Byl to rozbouraný nápor celé nové kulturní atmosféry, který nemohlo nic zastavit. Skoro elegicky na vás zapůsobí, když čtete datum posledního vyšlého čísla „Scény“, 10. července 1914. Víte pak, jaká síla se postavila v cestu této generace.

Nynější dramatičtí čtyřicátníci našli teprve nedávno příležitost přivítat své mladší nástupce. V 19. čísle „Listů pro umění a kritiku“ ozvala se menší jejich skupina a probírá v něm svůj poměr k Národnímu divadlu. I když svůj projev všelijak podmínila a i když nesoudí naše divadelní umění celé, i její kusý soud nám prozradí ducha zákoníku, s kterým nová dramatická generace přichází.

Co je to „nejlepší“.

Tedy nejdříve jsme překvapení. Mluveno slovy Hilbertovými, marně se snažíme slyšet její nové tóny. Dřívější generace nastupovaly po sobě za hlasitého revolučního hluku. Zestárlý nepřítel byl potřen pod prapory nových hesel a jmen. Přívalem nových ideí, nového uměleckého chápání a nové tvořivé vůle. Kdežto hlásící se noví divadelníci v programovém článku stilisují svůj požadavek na vrcholné české divadlo tak, že zní až omšele: Aby Národní divadlo hrálo na svém jevišti nejlepší hry domácí i cizí nejlepší formou. Bez nějakého bližšího určení je toto „nejlepší“ pojmem tak relativním, že téhož superlativu použije i abonované obecnstvo, kritika nejrůznějších deníků a večerníků, divadelní účtárna a studenti na místech k stání pro představy naprosto různé. Požadavek „nejlepšího“ není ovšem definován ani tím, když Träger jej doplňuje hesly, že je povinností Národního divadla uzákonit jevištní řeč, vypracovat osobitý herecký sloh a vytvořit pevný divadelní tvar. Není objasněn ani dalšími články sborníčku, kde je zjišťováno, do jakého stupně dosud Národní divadlo těmto povinnostem je v dluhu. Asi noví divadelníci spoléhají, že mohou s dnešními divadelníky mluvit bez dlouhého objasňování a vymežování a že jim bude rozuměno. Protože chtějí jen zintensivnění, vystupňování a zdokonalení toho, co je již dnes programem divadelního umění.

Jaké bývalo mládí a jaké je.

To generace „Scény“, vzpomeneme-li si na ni, musila mluvit zcela jiným jazykem, aby jí bylo rozuměno. Musela přinést houf jmen jako příklady toho nejlepšího v dramatické literatuře, okazovat nové, životnější a proto lepší formy divadelního projevu a rozvířiti zájem o moderní divadlo v celé šířce i hloubce. Proti ní přicházející generace se spokojuje jen s negativním kritickým stanoviskem. Sčítá minusy, které na dnešním divadle nalézá. (Kdyby připočítala i klady, neměla by vůbec co říci, proto se jich vystříhá. Ale nechťjme od přicházejících generací žádnou spravedlivou matematiku.) V svém prvním projevu vyčerpává se jen soupisem výtek, proč Národní divadlo nedosahuje optima své možnosti a výkonnosti: Protože jeho divadelní politika je expansivní, sobecká, centralisační, jeho dramaturgie je založena jednostranně a literárně, divadlo nevytváří typického slohu, zanedbává herecké talenty a hlasovou kulturu. — V některých podrobnostech je v těchto výtkách mnoho pravdy a týkají se vlastně celého našeho divadelního umění. V jiných podrobnostech znějí zase neurčitě, někdy se potírají navzájem, někdy spočívají na neznalosti nebo na chybném výkladu. V celku však mají výzvy jednu společnou vlastnost: Že každá z nich už při nějaké příležitosti a s nějaké strany, ba i často s mnoha stran byla pověděna, že žádná z nich není novým objevem. A protože hlavně nová generace přichází právě s těmito obecně známými skutečnostmi, vzniká překvapení: Že nastupující generace zdánlivě nepřináší nic, co by zdůrazňovalo její novost, že nepřichází s ničím, co by znamenalo skutečnou reformaci nebo regeneraci našeho divadelního umění.

Ovšem, generace „Scény“ měla proti ní postavení snadnější. Tehdy před dvaceti lety byl již zcela jasný přelom mezi uměním starým a novým. Krise tehdejšího divadla byla nikoliv v stagnaci, ale v přebytku nových myšlenek a experimentů, byla spíše rozpakem z úžasného tvořivého chaosu. Nová generace přichází v době, kdy se žádná etapa divadelního umění nekončí a nevyžívá a žádná nová neukazuje na obzoru. Všecko, co se vyskytne nového, je scénami až příliš ochotně přijímáno a absorbováno, otevřená náruč divadel pro všecko nové je široká do nekonečna. A tedy, přihlašuje-li se nová generace k práci na divadelní kultuře takřka s holýma rukama, znamená to, že její projev musíme čísti jiným způsobem než na příklad jsme čítávali sešity „Scény“. Projev nám řekne o jejím názoru na divadlo a hlavně na Národní divadlo mnohem víc v těch místech, kde o divadle vůbec nemluví, než kde se ho dotýká.

Sociologická příčina krise.

Vratme se k onomu postulátu nové generace „nejlepšího“ pro Národní divadlo.

To, aby bylo nejlepším, tak jak tomu rozumí stará i nová generace, aby bylo vrcholem veškerého našeho divadelního umění, je jistě nejvyšší touhou všech divadelních pracovníků. A protože bezmála všechny předpoklady jsou dány, jen nějaká vis major může bránit, že toto divadlo nedochází nejvyššího cíle. Skupina nových divadelníků ve svém sborníčku se také netají, že tato zábranná síla je jí dobře známa. Je jí u nás (a jinde) duchový úpadek těch středních vrstev, z nichž se dosud skládá obecnstvo divadel a zchudnutí, znemohoucnění i vnitřní rozvrácenost intelligen-

ce, ktorá pro tyto vrstvy by měla být rozhodčím ve věcech vkusu. Mladí divadelníci jsou si dobře vědomi, že divadla jsou příliš odkázána právě na toto obecnost, které se ke každému uměleckému činu, ke každé vývojové snaze chová lhostejně, mrazivě nebo odmítavě. Vědí také dobře, že kdyby Národní divadlo mohlo žít jen z výkvětu obecnosti, konsumujícího jen to nejlepší, že by mu postačily dva, tři večery v týdnu a pět, šest repris každé hry. (Z toho vyvozují pro život Národního divadla vražedný návrh, aby se zbavilo Stavovského divadla.)

Tedy znají dobře vlastní příčinu všech vytýkaných vad (směsi repertoaru, spěchu v práci, konkurenční expansivnosti a t. d.). Ale projevují k ní okatou lhostejností. V. Sommer v úvodním článku píše: „Nemůžeme (a někteří ani nechceme) zadržet rozklad živné půdy Národního divadla, pražského a maloměstského obecnosti.“ To, co říká V. Sommer, tušíte mezi řádky i ostatních článků. Tato živná půda je pudovým divadelníkům přirozeně lhostejná. Ale mnoho neuvažují o jiné živné půdě, vyjímaje v kratičkém feuilletonové poznámce o subvencovaných abonentech. Úplně jasně izolují jeviště Národního divadla od hlediště, chtějí od jeviště to nejlepší a při tom úplně abstrahují od té části divadla, která vlastně tomu nejlepšímu dá sílu života: od hlediště. Jejich nejlepší má růst samo ze sebe nějak ještě prostěji než polní lilie, protože má růst, i když bude vytrženo ze země. Z čeho bude živo mravně a fyzicky — říkají jejich výtky i mlčení — je jim naprosto lhostejno. Není jisté důvodu nevěřit lásce mladých divadelníků k divadelnímu umění ani jejich upřímnému přání, aby bylo na Národním divadle toto umění vypíato do největší výše. Ale je zároveň jasno, že stále dodávají: „Ale žij si jak žij, buď si nějak živo — nás se to netýká.“ A tak z obojího cítíte, že mají zájem jen na jeho abstraktní hodnotě, ne na jeho hodnotě živé. Že asi chtějí, aby jeviště Národního divadla bylo jen nějakým konservačním ústavem pro scénické umění, aby je nějak uchoválo a přeneslo jako nějaké cenné galerijní kusy pro doby, v nichž se uskuteční směřující cíle této generace. Že požadavek přestění toho nejlepšího nemá vztah k dnešnímu diváku (ani k možnému diváku), ale že je zaměřen do budoucna, kdy se stane dědictvím pro ty, kteří budou žít v světě lépe uspořádaném. Nová generace přichází pouze jako strážce pokladů, které plánovitě mají být uchovány pro doby příštího světového pořádku, a protože její pohled je upřen tak daleko, spokojuje se zatím úlohou pouhých defensorů.

Tím si vysvětlíme, proč noví divadelníci přicházejí již nyní a proč riskují všetečné otázky, co nového speciálně přináší. Otázky, na které sotva mohou uspokojivě odpovědět. Dokonce ani ne poukazem na výkony svých činných kolegů. Přicházejí jen v přísné službě dogmatu, které je přirozeně zamítavé k potřebám dneška a opovrhující všemi formami přechodů. Ale právě proto chybí ve vývoji divadla — hlavně Národního divadla — jeden důležitý článek. Chybí generace, která by je organisovala v této přechodné době. Která by mu dala život i pro přítomnost. Její pevnější a více vyhraněné sociální vědomí, než bylo generace předchozí, její citění kolektivní pospolitosti a větší schopnosti a možnosti organizační mohly by vytvořit novou živnou půdu, nový základ pro jevištní umění. V případě Národního divadla mohla vrátit epithetu jeho pravý význam, učinit divadlo národním v dneš-

ním smyslu. Divadla možno reformovat stejně z hlediště jako z jeviště. Jeviště se nemění, nepohne-li se hledištěm. Vlastně se zdá, jako by dosavadní vývoj divadla čekal na tuto generaci, která chybí. Nynější jí připravila nejlepší podmínky. Ale generace, která by vydobyla výsledků, se nedostavila.

doba a lidé

Dan Jordán:

Co lidé píšou novinám

III.

Z válečné psychosy.

C. St., místopředseda českoslov. sdružení přátel zdraví, přírody a rozumného hospodaření v P.

Válka na obzoru!

Ani Společnost národů jí nezabrání!

Lid má být důkladně informován. Nikoliv však informován tak, jak se děje v mnohém tisku. Válka bude. U nás však nevypukne, kde vznikne, budou to státy severovýchodní, kde válka vzplane a do které pak budou postupně jiné státy vtahovány. Tentokrát nebude však zázemí a nebudou proto nikde lidé jistí. Není proto obrana jen věcí státu, ale věcí každého občana.

Úkryty!

Na novostavby nemá stát ani obec peněz, ale máme dost katakomb, sklepů a chodeb bývalých tvrzí, hradeb a klášterů, aniž by lid o nich věděl. Tyto po upravení dostačí úplně.

Úprava úkrytů.

O tom máme dalekosáhlé zkušenosti již ze světové války, taktéž i důkladně a spolehlivě vypracované plány.

Nebezpečí je venku, nikoli v úkrytech.

Otrávené potoky a studně!

I v tomto směru jsme zajištěni a máme vypracované dalekosáhlé direktivy.

Bakterie.

Ve válce byl šířen tyfus, úplavice a chřipka. Příště bude šířen i mor a cholera, neboť nepřítel si izoluje svoje hranice, nebude nepřítele zajímat a stane-li se tak, pak zajatci budou na místě usmrceni. Lékařské pomoci taktéž nebude, stejně jako ochranných látek, ale i tato otázka je rozřešena, musí se však přesně dodržovat.

Mrtvolý zvířata a lidé.

Budou spalovány. Jinak silně vápnem polité. Také jednotlivci a celé obce musí mít po ruce značné zásoby hašeného vápna.

Zásobování.

Stát musí být na řadu let zásoben surovinami, živobytím, neb osevních ploch nebude, aneb výnos jejich bude nepatrný. Bylo proto záhodno, aby vláda zasáhla, aby dnešní nadbytky se uložily jako železné rezervy. Neboť kolik let máme nadbytky, tolik roků bude nedostatek. Ale i jednotlivci by měli již dnes pamatovat, aby své nadbytky neničili, a nedenaturovali a zajišťovali se na příští řadu let.

Středověké úkryty obilí.

Mají ještě za léta zachovalé zrno, aniž by je myši zničily, jak tomu bylo v úkrytech za světové války. Na suchém, vy-

výšeném a vodě nepřístupném místě, ve žluté hlíně, vykope se hluboká okrouhlá jáma, vypálí slamou, vyvětrá, stěny obloží čistou suchou slamou, nasype suchým obilím, které se ušlape. Horní vrstva obilí se musí občas vybrat a vysušit. Tak nám vydrží tyto zásoby více než deset roků neporušeny.

Budme připraveni, nebudeme překvapení a nic se nám nestane, neboť nepřítel pozná naši sílu, připravenost a nebojácnost.

Razítko:

Čsl. sdružení přátel zdraví, přírody
a rozumného hospodaření.

Politik domácí.

Aby se někdo nedomníval, že snad mám před někým tajnosti, musím upozorniti, že jsem vázán vlastním rozhodnutím z r. 1915, totiž že hájím a reprezentuji Českou demokracii, jejíž průkopníci tlejí v Naší České zemi a jejíž vlasové kořeny sahají přes Holandsko—kanál La Manche a přes Kostnici a Rýn — jako Kyjev a Volhu, daleko do širého světa. Jako za Československou republiku jest odpovědným parlament a Pan president, jako za politické strany jsou odpovědni předsedové a funkcionáři — tak za existenci Českého národa odpovídám já svou prací a úsilím, které do těchto dob bylo vždy dědictvím jedinců.

K státním a národním službám vždy se lidé vybírají, směr si určují sami. (K vojsku povinné odvody — k národním službám odvádí škola.) Já spojuji oboje. Vidí-li v tom někdo něco zvláštního, musím upozorniti, že všickni předsedové politických stran i Pan president jest členem anglické lože lordů — jako předsedové zástupci francouzské, belgické, holandské atd. zednářské lože. My za svoje peníze máme právo také tvořiti, už proto, že jsme si čestné místo i důvěru lidu řádně dobyli. K národu a povinnostem jest povinen se hlásiti každý sám a najde vždy a všude dveře otevřené.

Když mohl prostý lid po této stránce uspokojiti — musí vzdělaní tím spíše. Proto Vás zvu k nám do Kolína dvacet mladých s příslušným vzděláním, aby Jste také Vy ukázali svoji příslušnost i s Panem Dr. Benešem a úterý večer u Libuše, kde si povíme o patřičných náležitostech. Pan Beneš může ohlásiti svoji nutnou cestu do Bombaje s povolením státu a uvolněním tří milionů na cestu jako mimořádný výdaj. Národ může dokázati svoji pohotovost pouze p r a c í.

Politiku nechte pro ty, kdož se bez ní nemohou obejít!

Svůj příjezd mě ohlásíte korespondenčním lístkem. Schůzka může býti od 6. hodin večer.

S pozdravem M., Kolín.

Katastrofa na valčík.

Redakce!

Já Šebesta Havel, dovoluji si Vám nabídnouti krásnou píseň o katastrofě na dole Nelson. Píseň má devět slok, zpívá se na valčík, který sestavil p. J. Balka, můj přítel. Jsme oba horničtí invalidé. Myslím, že se budete o naši píseň zajímati a proto Vás prosím, abyste mě obratem pošty zdlil, zda mohu Vám text i komposici této písně zaslati.

R. u Mostu.

On n'est jamais le premiér.

P o l i b e k

Květ řader Tvých,	Já zulíbal Tvůj ret,
jak bílých leknínů se zavřel	já zulíbal Tvé tělo! . . .
před dechem mých přání.	A co nyní,
Rtem jsem zhřešil —	teď? . . .
proti Tobě,	Zda odpustíš — mně hříšník,
proti Tvému přání.	že vyssál Tobě jsem
Já nechtěl Tebe zulíbat,	z Tvé duše lásky med? . . .
já nechtěl tyranem být Tvým.	Já opravdu jsem nechtěl.
Však kouzlo řader Tvých	Proč mám se já hned omlouvat?
jak třesňového květu	Vždyť med Tvých rtů
mne strhlo ke skutku:	a květ Tvých řader —

byl dotčen rty již dříve . . .

To nezapřeš!

Vždyť ruměnec z Tvé tváře

setřen jest

a červeň na rtech Tvých je pryč.

Kouř vonných cigaret — —

jsem cítil,

když Tebe jsem teď líbal . . .

To nezapřeš!

Med růžových Tvých rtů

a květ Tvých řader

byl rty již dotčen dříve! . . .

Rudolf K.

Otižadostivá vzduchoplavkyně.

Vážený pane redaktore.

Přeji si, abyste dal do novin vše, co se týká mého vstupu do veřejnosti. Jako členka V A D provedu první můj seskok padákem v Brandýse n. L. při leteckém dnu. Jsem první ženou východních Čech, která se tomu věnuje. Ale ne jen to. Zahraniční úspěchy mne trochu mrzí, vlastně — h o d n ě mrzí! A — ten rekord rumunské letkyně padákem, Smarande Braescu — z v l á š t ě.

Proč jen cizí ženy mají podobné zásluhy? Československá žena též tolik dokáže jak druzí.

Ale — o tom Vám napíšu, neb s Vámi, neb s Vaším zástupcem promluví. Mně se hlavně jedná o to, povznést V A P, (kolébka čsl. letectví). A na mezinárodních závodech chci i já hájit čsl. barvy.

A vše má být prvně v českých novinách, čímž pověřuji Vás. Prosím, nemeškejte a chopte se díla toho.

Příští velká Češka.

M. C., Hradec Králové.

Dějepisný článek.

Pán hlavní redaktor!

Těšil by som sa, žeby Ste uverejnil vyplývající z mojho úžasa vhodnej dějepisný článek.

1 příloha.

S úctou

B. K.

P. S. Hanbím se, že č. s. národ mnou ešte nepozná.

Ú ž a s.

Toto je už ozaj mnoho, hrozné, neslýchané a úžasné, že tito nerozumní, krátkozrakí a nečinní státníci, ministři, mudrci, učenci, senátoři, poslanci a ubohy radcovia na talko si prosím lámú hlavy a rozumy, behaju sem tam, cestují, radia sa, shromažďují sa a tak řečeno britvy sa lapajú a všemožno sa o to usilujú, aby vyviazli nejako z hospodarskej krise a vzdor tomu všetkemu nemožu dosiahnuť zdaru, ba naopak pomery sa stávajú čím dial tým horšie, neudržiteľnejšie, smutnejšie a zúfalejšie. Spisovateľ a objaviteľ

B. K.

Nadějný stilista a kandidát učitelského ústavu.

Slavná redakce!

Osměluji si Vám zaslati první příspěvek do Vašeho listu. Jsem kandidátem učitelského ústavu v S. Ve volných chvílích spisuji a to hlavně básně. Podle úsudků kritiků dostupují mé práce ceny, jak po stránce obsahové tak i stilistické. Nejsem jeden z moderních, jimž jsou vzorem nabubřelá slova, často bez vkusu, obsahu, formy a rytmu, ale přidržuji se vzorů: Volkérově citovosti a techniky velkých básníků jako je Vrchlický. Přesto však nejsem jejich epigonem. Tímto rokem dokončuji svou sbírku jednající o sociálních poměrech a charakterech lidí, hlavně dělníků. Jak jsem se již zmínil, obstály mé práce v posudku kritiků velmi skvěle, takže mi dodaly odvahy prozatím k libreto opernímu, jež chci později podložit hudbou. Na přání jsem ochoten Vám některé práce osobně předložit. Není však mým cílem nějaké vytahování, chci jen tolik říci, že nejsem nějaký básniřský učeďník. Protože se musím většinou sám na studiích vydržovati, prosil bych Vás, zda byste mé práce uveřejňovali ve Vašem listě. Získáte tak dobrého pracovníka, který jednou s celou vervou bude pro Vás činný!

Těším se ve vší úctě

A. Z., kand. učit. ústavu.

Poeta z nouzovky.

Spiritisty uznávám za šílence!

P. T. redakci!

Můj osud se začíná pomalu zlepšovati; hladověl jsem, žebrał jsem a nyní pracuji na nouzové práci, nádenické. Vědecky nepřestávám pracovat a zkoumám duše prostého pracujícího lidu. Poznám brzy s kým mám tu čest, a seznal jsem, že mezi pracujícími má mnohý i kriminál za sebou.

Vtipy při práci a anekdoty jsou zralé, někdy sprosté. Jelikož mám obdivuhodnou paměť, budu, a snad jsem, králem anekdot!

R. H.

Práce nouzová.

Půl osmá hodina ranní se blíží, a slunce jest ještě Bůh ví kde, nouzoví pracovníci přicházejí a hlásí se dozorcí, se slovem tady, nebo zde,

každý si po hlášení vybírá krumpáč a lopatu, na práce nouzové a komunikační,

některý se na práci tváří smutně, jiný je při práci zase legrační.

Vítr mrazivý fučí do zad i obličejů, nohy zebou a z nosu kapky tečou,

pekař a cukrář si vzpomínají, že lépe se dorty a housky v peci pečou,

lakýrník by raději v teple natíral nábytek, a obuvník by podrážel rád,

z nouze se však dělá práce nádenická, jeden druhému říká kamarád.

Všichni se těší při práci, až zapíská dozorce poledne a bude se křičet padla,

až ženatý přijde ke své rodině, obejmě ženu a děti, by puša také spadla,

ženuška má oběd již vařený, očekává mužíčka s připravenou teplou

bramborovou polévkou, a bramborovou plackou, sádlem málo proteklou.

Pro svobodného je v poledne na stole Chléb náš vezdejší, dejž nám dnes,

některý den ani ten chleba v poledne není, do práce jde hladový jako pes,

svobodný mládenec si v duchu myslí, ženatý že má přece na světě lepší,

na maškarním v masopustě si nějakou namluví, ať má podíl malý nebo větší.

Mezi pracovníky jsou i lidi studovaní, i dělnický básník a spisovatel,

jistě padne nějaký vtip na tuto báseň, kdo to psal, že byl snad datel,

básník se při práci mračí i směje, dělá, jako když neumí do pěti počítat,

zatím prý dokázal na obloze všechny hvězdy do jedné spočítat. Nouze láme železo, člověka šlechtí šaty, které si koupí

z nouzové práce,

vzpomeňme, že jest pracovní světová krise, a v živobytí není žádná láce,

snad vrátí se lepší časy, že řemesla budou mít zase dna jednou zlaté

i nouzové práce budou mít větší platy, to si necháme zdát. není to svaté.

Napsal a složil

T. Č., nádeník a básník.

Příležitostná básnička.

Pane redaktore!

Jako dlouholetá Vaše příznivkyně posílám Vám něco napsaného. Ačkoli to snad není jako báseň, je to psané jako

mediální dopis, a prosím, abyste články ty na svátek Mistra Jana Husa dal do novin. Snad to není psané pravopisně, opravte to prosím.

Je to pár veršů hlubokého národního citění. Jako prostá žena často píše divné věci, které se často líbají.

Nemám žádných vysokých škol, ale sloh je vždy velmi pěkný.

V dokonalé úctě

M. A., Libeň.

Českému národu Mistr Jan Hus!

Mistr Jan Vás pozdravuje, a sílu národu český dej Ti Pán!

Barva červená a bílá nechť Vám je vzácnou vzpomínkou na Vašeho Mistra Jana. Národu Můj!

Já nikdy nezahynul, já s Tebou budu vždycky v boji stát. Já kacířem jsem nazván byl. Co dbal jsem na úsudek jiných, má duše byla jista, že odnese si lásku českého lidu a Ježíše Krista.

Tak uskutečnil se můj křížený sen, ač bludařem jsem byl zván. Já pravdu kázal, ta protivna byla i poslednímu faráři. Nejásejte vrazi!

Vždyť zničili jste pouze jen mé tělo, ale duch můj velký žije a tisíce českým duším útěchu lije.

Vy provedli jste pouze svůj hnus neb věřte!

Žije a žítí bude českému národu Mistr Jan Hus!

dopisy

Dvacíletí o sobě

Vážená redakce!

Otevřeli jste své sloupce opět otázce nás mladých.

Především zarazí, že dnes mládež mluví o sobě, jako by byla sama problémem. Dřívější generace se vyznačovaly tím, že v něco věřily, nebo o něčem pochybovaly, o něco usilovaly, měly své objekty. Marně jsem hledal ve starých časopisech úvahy o tom, jaké byly dřívější generace. Tak na př. Masaryk se zabývá ve svých začátcích problémem teorie a praxe, otázkou sebevraždy, problémem sociálním, mravním a náboženským. Studuje poměry své doby, kritizuje je a snaží se pozitivně zasáhnouti. Nikde ale nemluví o problému své generace, jakožto problému sama o sobě. Proč se tedy dnes mluví o mládeži jako objektu? Mohou být jen dva závěry: buď je dnešní mládež opravdu jen objektem poměrů a činů generace starší, anebo nemá objektu, t. j. nemá víry, přesvědčení, názorů, snah a neví tedy, co chce.

První názor je velmi vžitý a ozývá se vždy jako spodní tón. Kolega A. M. říká v poslední Přítomnosti: „Jsme přesně takoví, jakými jste nás udělali. Jinými slovy: my mladí jsme objektem vás starších, my za nic nemůžeme, vy nesete odpovědnost za tento svět. Jsme nezaměstnaní proto, že vy neumíte lépe svět organisovat, jsme nepřipraveni pro život, protože vy jste nás tam nepřipravené postavili. Jak dalece je to pravda? My mladí dnes ovšem nejsme a nemůžeme být generací vládnoucí. Jsme však opravdu jen objektem v každém ohledu? Nemáme také cítit a nést aspoň kus odpovědnosti za to, co se ve světě děje? Tak stojí mnoho mladých kolegů nad skutečnou demokracií československou a říká si to a to je chybné, opakuje vžité názory o vládě politických stran, o demokracii, která zklamala a p. Možná, že při tom kritizování má i tu demokracii rád, ale ani to nestačí, je potřeba pro ni něco udělat. Snažit se pochopit, co demokracie jest a co má býti, bojovat

o uskutočnení ideálů demokracie, to vše se mnohým mladým kolegům zda být mimo jejich vůli a moc. Mohli bychom se na příklad přičinili o dorozumění se slovenskými a německými kolegy. Mohli bychom do politických stran, církví a institucí přinést nový ruch. Starší generaci bychom mohli klást všechny otázky, nenechat ji na pokoji, kde se má něco dít. Dovedl bych sice uvést, že se takové věci také mezi mládeží dějí, ale je toho moc málo, a proto bych si netroufal tak sebevědomě říci, že my budeme pracovat lépe než naši otcové. Nesmíme mít na mysli jen ty otce chabé, ale také a především ty stařečné.

Čím žije a co vede dnešní mládež? Těžko by bylo nalézt nějaký jednotný názor, nebo úkol, který by mládež považovala za společný nám všem. Dřívější generace měly své ideály a úkoly. Z projevu nás mladých jsme na pochybách, zda my něco takového si uvědomujeme. Po válce mládež žila Proletkultem, který má svého nejvýznačnějšího představitele ve Wolkerovi. Později vzniká hnutí, které nějak bezprostředně lne k životu. Řeky a lesy naplněné mládeží, Naturkinder. Voskovec a Werich propagovali na jevišti Uměl. besedy: „prý s realismem s jeviště.“ Poetismus vyjadřoval hru podvědomých myšlenek a citů. Sport se stal ústředním zájmem mladých. To vše přineslo u mládeže vlastnosti, které lze označit za přímou, jednoduchost. Této mládeži je cizí nějaká rozumová programovost. Tento stav však nemohl trvat navždy, dnešní mládež zase hledá orientaci, chce se zase o něco pevného opřít. Ve skutečnosti ale se jí to nedaří, protože evropská duchovní kultura dneška opravdu není jednotná a jasná. Panuje jistý zmatek a únava. O co se tedy ten mladý člověk má opřít? Mnozí se opírají o instinktivní citění (hlavně mládež nacionalistická), jiní se vrací k racionalismu, a vycházejí z toho, že chaos lze zvládnout jen rozumem a programem), viz různé socialistické semináře při stranách i jinde). Dost často uslyšíme, že hlavní věcí není myšlení, ale jednání, a my prý jsme generací činů. (Nelze ovšem činit, když nevím co.) Nejnevědomější — po mém názoru ovšem — je mládež, která prošla studiem Masaryka a jest jaksi pod jeho vedením. V Masarykovi člověk najde hlediska a měřítka, metodu práce. Mnohé jeho problémy dnes ve skutečnosti vypadají poněkud jinak, ale kdo prošel poctivě studiem Masaryka, dovede si pomoci i dnes. Chci říci, že nesmíme začínat ze vzduchu, ale že musíme navazovat na své duchovní předchůdce a vůdce. Náš úkol ovšem se týká dneška. Většina z nás se shoduje v tom, že jsme přímí a rovní, netrpíme žádnými intelektuálními strašáky, věřím také, že tyto vlastnosti se projevují v našem mravním životě. Hlavní však pro nás je, abychom si jasně každý sám řekli, čemu věříme, co chceme, čím chceme světu pomoci, a čím se při tom chceme řídit. Nebude to jednoduché, je to naopak velká práce. Chceme však být subjektem nebo objektem?

JUC. R. M.

Vážená redakce!

V článcích a dopisech u Vás jedná se hlavně o studenty. Což snad opravdu jiná mládež neexistuje? Nebo je naprosto nedůležitá a nebude v příštím životě společnosti a národa hrát úplně žádnou roli? Ale, pánové, to je při nejmenším omyl, ne-li urážka mnoha našich zasloužilých mužů, ministrů, poslanců a správních radů vyšších z dělnických řad.

Třeba můj hlas bude znít v tomto souboru trochu dishar-

monicky, chci se zmínit o mládeži dělnické. Ne nijak abstraktně; o sobě a svém okolí. Především žijeme tak, jak nám hospodářské poměry dovolují. A poněvadž dělníci se dnes nijak nadbytkem nedusí, také dělnická mládež jen žije.

Slyšel jsem kdesi frázi, že mladá duše je tvárná a uzpůsobuje ji okolí. Naše duše tedy utváří dnes hlavně ulice šedivé stěny bursy práce a nouzové kolony. Fabrika už méně, neboť těch „šťastlivců“ stále ubývá. Nezmrámáme ještě v podstatné většině hlady — neboť nás živí tátové a mámy, kterým jsme měli být oporou. Máme mnoho času a málo peněz, proto se zabýváme hlavně problémem jak toho prvního činitele nejsnadněji zabít. Hm, pohotový školomet ihned dá dobrou radu: sebevzděláním. Jenže bude námi přijata s posměchem. „Což je málo nezaměstnané inteligence?“ namítneme. Nauč se třeba pět řečí a přijdeš stejně na nouzovku. Takle ironie je vůbec znakem naší generace. Zbořená iluze, kterým nás páni kantori doprovodili do života vydaly tenhle cynický květ. Dnes velká část této mládeže ničemu nevěří a všemu se vysmívá. Ale to není nic nelogického: komu se neloudivo do úst slovíčko krvavé ironie při pohledu na dnešní společnost.

Jen sport a tramping provádíme vážně. Dali nám ty věci, abychom zapomněli na ostatní, abychom neuvažovali a nepřišli k názorům někomu velmi nebezpečným. Podařilo se jim. Nechceme přemýšlet a proto čteme detektivky, romány divokého západu a dívky happy-endové milostné romány. Arciž máme ve svém průměru trochu více z vědecké teorie a více cizích slovíček, než dvacetiletí před dvaceti léty — ale dvacetiletí ještě po dvaceti letech budou mít zase o kapánek více. Zdálo by se tedy, že tato generace dělnické mládeže je velmi podprůměrná. A přece to není pravda. Snad vždy byla větší část mládeže indiferentní, bez nějakého vyhraněného názoru, a menší část avantgardní, průbojná, zajímavá se o politické i kulturní dění současné, s vůlí aktivně zasahovat. A tuto část vždy historie teprve vážila jako představitele generace celé.

Markantní příklad vezmeme z trampského hnutí, které je výrazem dnešního mládí. Je spousta trampských osad, které sdružuje jen sport a nezávažné zábavy. Naproti tomu utvořila část trampů kluby mladých lidí, kde už není volleyballový či pingpongový turnaj stěžejním bodem programu, nýbrž touha rozluštit a dát si odpovědi na soudobé otázky. Doklad: Jeden z nich — Upton Sinclair Club — pořádá anketu o generačním problému, tedy o otázce, s kterou se v mnoha časopisech tolik straší. Akci tuto pořádá velkoryse — mládež byla asi vždy velkorysá —, táže se deseti vynikajících kulturních činitelů, mezi nimiž figurují nejznámější jména — existuje-li generační problém. A chce ji ukončit zrovna tak velkoryse, veřejnou diskusí, ke které přislíbili již účast představitelé mládeže několika politických stran.

Tento podnik — a není ojedinělou akcí, jež tyto kluby pořádají — svědčí o tom, že ani na dnešní dělnickou mládež není nutno dělat kříž, že i ona bude mocným faktorem naší kultury a politiky. Ale je hladová — proto ji žaludek bude usměrňovat. Je ironická a nevěrecká — proto se asi sotva nechá oklamat jako její rodiče.

V. H.

Půjčovna knih » MÍR « Praha II., Vladislavova 2

Palác Báňské a hutní

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRÁVODAJ

Roč. 4. Číslo

7

Stanislav K. Neumann:

MARDI GRAS*

hospoda malá, soudruzi,
pivo s čepicí,
sentimentální písnička
o bílé silnici.

vesnický jazz-band řinčí,
maškary kolují,
to se dnes proletáři
prostě tu radují.

to chudí lidé bezzubí
hrají si na tygra.
také jsem tu oslavil
svůj mardí gras.

abychom nezapomněli,
tu sešli jsme se dnes.
abychom nezapomněli
na bídu, žaly, děs.

ty muže upracované
bacchický sen 'jal,
pravěké svobody dozvuk
v krvi jim zazpíval.

ty ženy umořené
s bledými děťátky
těšily se dnes na rej
jak na pohřeb a na svátky.

také jsem přišel zapít
pochybným pivem cos.
jazz-band mi řinčel . . .
anebo první kos? . . .

k půlnoci přišla's, zjevení,
touhu máš daleká.
v tmě naslouchali jsme spolu
v dálku, jež haleká.

*) Z knihy básní „Láska“.

F. Peroutka o českém vydání

Trockého „Dějin ruské revoluce“

Milý pane nakladateli,

chápu Vaše rozpaky. Chce se Vám vydat knihu, jejíž politického stanoviska jste dalek. A ptáte se patrně sám sebe, máte-li jejím vydáním rozmnožit počet nevlídných posuzování demokracie, v níž Vy i já věříme. Říkáte si snad také — a správně — že nevlídnost k demokracii je obzvláště nebezpečná u spisovatele tak skvělého, jakým je Trockij. Přesto bych se přimlouval, abyste jeho knihu vydal. Otázka jest ta, má-li se pro poučení naší veřejnosti vydat dílo, které o ruské revoluci shromáždilo nejvíce fakt a podává je s nejbystřejší analysou a v nejduchaplnějším podání, nebo má-li se v češtině vytisknout některá z četných knih jiných, které to činí způsobem daleko nedokonalejším. Trockého kniha jest nejlepší věc, jež byla o ruské revoluci napsána. To myslím má být rozhodující s Vašeho stanoviska. Naše víra v demokracii není tak slabá, aby mohla být vyvrácena tímto jedinečným výkladem.

Váš F. Peroutka.

POZNÁMKY

DĚJINY RUSKÉ REVOLUCE.

Revoluční historie stamiliono věho ruského národa poutá od začátku století pozornost celého civilisovaného světa. Žijící generace má v paměti první veliké revoluční probuzení, které vzplálo r. 1905 na „svatě Rusi“, když se samoděržavna romanovská monarchie utkala s mladým japonským imperialismem. Toho roku propuká ona veliká revoluce, v níž se převracejí všechny dosavadní hodnoty Evropy tak záhadně pravově-

ně Rusi. Všechny vrstvy ruské společnosti ocitají se ve víru převratné vichřice, kácejí se staré modly, vznikají nové programy, revoluce šlehá svými plameny do všech koutů ruské říše i za její hranice. Sympatie všech kulturních národů světa byla na straně revolucionářů, neboť šlo o zlomení středověkého režimu, který dusil pokrok a zdravý vývoj národů Ruska a který svým útlakem budil protitlak a činil z největší říše starého světa přetopený kotel, hrozící novými výbuchy. Monarchistická reakce však na konec zvítězila, potlačila poli-

tické svobody, naplnila znovu žaláře a deportovala tisíce občanů na Sibiř. Za takovéto vnitřní situace vstupuje pak ruská říše roku 1914 do světové války.

Začátkem roku 1917 hrouť se ruská západní fronta v Haliči jako důsledek rozvráceného a zkorumpovaného zázemí a v zá-pětí na to propuká v měsíci březnu nová revoluce, která sráží romanovskou monarchii jakou uschlou větev. Revoluci tuto provádí vedle proletářských mas osvícená šlechta, generalita a liberální buržoasie. Nastává období demokratické vlády, zmítné vášnivými spory pravých a levých stran demokratických a radikálních socialistů, vracejících se ze zálarů, ze Sibiře a z emigrace. Rusko prochází údobím bojů demokratických živlů s reakcí a konečně demokratických živlů s radikálně socialistickými — se stranou ruských bolševiků. V povstání ze dne 7. listopadu 1917 padá ruská demokracie oslabena bojem na dvou frontách a také vnitřně rozvrácena. Strana bolševiků chápá se moci nad velikou říší. Osobnost Leninova drží pevně kormidlo moci i kormidlo své vlastní strany, v níž se neméně obrazy zmatky ruské společnosti zachycené revolucí. Bolševická revoluce vítězí na ohromném prostranství někdejší pravoslavné říše, ničí miliardové majetky, dusí statisíce, ne-li miliony lidských životů, pokoušejíc se o vytvoření nových hodnot lidské kultury.

Ruskou revoluci, toto veliké, snad největší historické drama

FEUILLETON

Fráňa Šrámek:

KŘEHKÉ ŠTĚSTÍ*

Slunce svítilo, po mém boku šla žena a byla krásná; byla to má žena a byl to osmý den po naší svatbě a z těch osmi dnů tenhle byl nejkrásnějším. Nevím, jak se to stalo, že teprve toho dne otevřely se mi jaksi oči a já viděl celé své veliké štěstí můj život ležel přede mnou proměněn a má krev byla nová a čistá. V ulicích bylo mnoho lidí, mnohem více než jindy, ale snad se mi to jenom zdálo. Občas přehnala se kolem nás tramvaj, jak nějaká krásná bouře; hodilo se to k mé náladě, a mé srdce střílelo do toho hukotu, jak bambitka. Šli jsme místy, zalitými sluncem, jak po zlatého písku, a nepamatuji se již ani,

* Z knihy „Bouřky a duhy“.

o čem všem jsme mluvili; byly to jen malé nápovědi, pěna srdcí, již jsme se navzájem žertovně postříkávali.

Ale pamatuji se, jak proti nám jel malý gig, tažený běloušem. „Podívej se, takový bílý . . .“ řekla Marta, a její hlas se dotkl mého obličejě, jak větvička jasmínu. V témž okamžiku rozevřelo se mé srdce, bělouš se vzepjal a projel mým srdcem, jak slavnostní branou; dopadlo to skvěle a když jsem potom hleděl přesvědčiti Martu, že se něco takového skutečně stalo, udělala směšné kormutlivý obličej a zatukala prstem významně na čelo.

Jak jsem se cítil toho dne mužem! Rozumějte mi, mé mužství mělo náhle nějaký nový, čestný a plodný smysl. V srdci se mi někdo prudce rozháněl, a znělo to tam jako dobrý kov. A sílu jsem měl. Šli jsme po nábrežích, a tu jsem si přál, aby někdo spadl v tom okamžiku do vody; byl bych za ním skočil a zpíval, vynášeje jej.

A, mysle na to, vydal jsem zvláštní zvuk mezi pevně stisknutými zuby, výdech zadržované síly, která chtěla býti vyplývána. Marta ke mně tázavě vzhledla. A já kývl. Tázala se očima, já kývl, tak blízko u sebe byla naše srdce.

A pak jsme se vraceli domů. Marta zdála se být náhle velmi unavena a opírala se těžce o mne; ale já tomu rozuměl, byl jsem šťasten, vzpomněl jsem si na něco krásného, co by se mohlo jednou přihodit, a byl jsem ještě šťastnější. S jedné věže padly na nás loutnové údery bijících hodin, a tu jsme se zastavili; hleděli jsme nahoru a dali těmto zvukům stéci po našich obličejích, jak několika deštovým krupějším z rozevřeného, zvučícího nebe.

Ale doma jsem se trochu polekal. Vstoupili jsme do pokoje a Marta, nedoživši ani klobouku, usedla těžce na jednu ze židlí. Měla zavřené oči a byla velmi bledá; zhroutil jsem se, že omdlí. Ale tu již ona otevřela oči a

ukázala mi své štěstí, tonoucí v slzách; nic jí nebylo, byla pouze šťastná. Viděl jsem to a udělal jsem, co za těch okolností bylo jen možno udělat; pobláznil jsem se. Mumlal jsem zmatená slova, která chodila po hlavě, ale mé srdce při tom bylo vážné, mé srdce při tom skládalo nejvážnější přísahu.

Večer se nám proměnila v bláznivě veselou šarvátku, za níž se obíhalo kolem stolu, a po večeri, tu jsem to již nevydržel. Vyskočil jsem náhle a hnál se po kabátu a klobouku. Marta se překvapeně vyptávala, nedostala však odpovědi; nabral jsem pouze tajuplný výraz a poslal jí ode dveří hubičku.

Za několik okamžiků stál jsem v lahůdkářském obchodu. „Dvě láhve moelského!“ A zatím, co mi zabalovali láhve, vyňal jsem hodinky a díval se netrpělivě na letící vteřinovou ručičku; Marta čeká, Marta čeká, šeptala zadýchaná celá má útrobka. Konečně jsem třásl láhve v náručí a

všech věků prožívá Lev Trockij nikoliv jako divák, nýbrž jako jedna z hlavních postav dramatu. Revolucionář od mládí, nadaný ohromnou erudicí, schopností činu, veliký analytik a předvídavý vývoje, v roce 1905 pode jménem Janovský, člen předsednictva první rady dělníků, psanec carské vlády, emigrant, konečně spolu s Leninem vůdce revoluce roku 1917, lidový komisař zahraničních věcí sovětské republiky, organisátor Rudé armády, veliký mistr slova a publicistiky, využívá dvou období pohnutého svého života, aby popsal revoluční historii svého národa.

V emigraci v roce 1909 píše dějiny první ruské revoluce z roku 1905, ve vyhnanství, určeném tentokrát nikoliv carským absolutismem, nýbrž někdejšímlu spolubojovníkem Stalinem, sedá znovu k práci historikové, aby pečlivě a na základě svědomitého studia skutečnosti napsal velkorysý dějiny revoluce z roku 1917. Spojením těchto dvou historických prací vzniká dílo „Dějiny ruské revoluce 1905—1917“.

Je to mohutný obraz vývoje největšího slovanského národa od počátku našeho století a lze vším právem říci, že se v něm soustřeďují nejlepší vlastnosti historického díla po stránce objektivní i subjektivní. Ani nejzavilejší odpůrce politika Lva Trockého nemůže dílu tomuto upřít velkou dokumentární cenu, o čemž svědčí nejlépe sku-

tečnost, že toto dílo vyšlo v statisčivém nákladu všech jazyků civilisovaných zemí. Stalo se tak nepostradatelnou vědeckou studnicí pramenů ruské revoluční historie, poučnou, napínavou četbou každého politického i veřejného pracovníka, publicisty, vychovatele, organisátora, a vůbec každého politicky myslícího člověka, snažícího se o pochopení Ruska. Stane se konečně velkým památkem nesmírného boje mocného slovanského národa za nové spravedlivější uspořádání světa, který podstoupil, hrdinně sebe obětuje, ve prospěch štěstí a blaha příštích pokolení.

Dílo začíná právě vycházet v sešitech o 32 stranách formátu Knih Dalekých Obzorů v nakladatelství Fr. Borového. Bohatý doprovod obrázkový ilustruje jednotlivé události revoluční historie, památnosti ruského života, osobnosti ruské politiky a revoluce, význačné dokumenty a pamětihočnosti. Sešity budou vycházet čtrnáctidenně po Kč 3.90. První sešit s úvodem Ferdinanda Peroutky právě vyšel.

Dr. Karel Engliš: Světová a naše hospodářská krise. 220 stran. Cena Kč 25.—. Vydal Fr. Borový, 1934.

Englišovy články v „Lidových novinách“ vynucovaly si vždy živou pozornost celé naší veřejnosti nejen pro váhu jména své-

ho autora, ale hlavně pro svoji obsahovou závažnost a ožehavost. V době, jež klesá pod tíhou hospodářských a sociálních starostí, zneklidněné zmatkem názorových rozporů i pouhé slovní dialektiky národohospodářské, v době, kdy slova inflace, deflace, reflace či devalvace jsou každým národohospodářsky teoretisujícím publicistou nadávána jinou náplní, přichází strážlivý a věcný Engliš, aby v knižní konfrontaci svých článků, uveřejňovaných příležitostně od roku 1930 až do věřejška, s dnešní hospodářskou situací nám ukázal, že nelze hospodářský kabát státu šiti horkou jehlou a jak říká v předmluvě, „jde mu o to, aby se zachytily knižně dokumenty k naší rozpravě o hospodářských otázkách za světové krise“. Kniha podává ucelený obraz bojů, jež Engliš svedl se svými názorovými odpůrci, ať již jako aktivní ministr financí, nebo jako bedlivý pozorovatel a kritik kormidelníků našeho hospodářského života, a konečně jako iniciátor rozhodného obratu čsl. vládní finanční politiky. Již samy názvy jednotlivých kapitol: Krise a ceny, Dvojí tvář kapitalismu, Zhodnocení dluhů, Jak pomoci dlužníkům v deflacii, Přítomný problém státních financí a celá řada statí, ventilačních otázek, jak pomoci průmyslu a zmenšiti nezaměstnanost, naznačují, jak eminentně ožehavými problémy se tu autor

obírá. Bylo by si přáti, aby tato Englišova kniha se stala nejen rekapitulací starých bolestí, ale i spásným východiskem z labyrintu dnešního hospodářského očistce.

Fr. Borový chystá v jarní sezoně jako novinky: Colette: Klaudiva ve škole. Dr. K. Engliš: Světová a naše hospodářská krise. Lion Feuchtwanger: Oppermannovi. Román ze současného Německa. Vladimír Holan: Oblouk. Básně. Josef Jahoda: Vagabundi. Povídky. Fr. Langer: Manželství s r. o. Divadelní hra. Stanislav K. Neumann: Československá cesta. Ferdinand Peroutka: Budování státu. II. díl. Olga Scheinpflugová: Houpačka. Divadelní hra. Rudolf Těsnohlídek: Kolonia Kutejsk. Román. Výjde jako první svazek Sebraných spisů. Lev Trocký: Dějiny ruské revoluce 1905 až 1917. Ed. Valenta: Několik let. Básně. L. N. Zvěřina: Milan Rastislav Štefánik. Román čsl. hrdiny. Díl 3., 4. a 5. — Nová vydání knih: L. F. Céline: Cesta do hlubin noci. Román. VI. vydání. K. M. Capek-Chod: Turbina. Román. VI. vydání. František Langer: Velbloud uchem jehly. Divadelní hra. II. vydání. Ferdinand Peroutka: Jací jsme. Essaye. II. vydání. Fráňa Šrámek: Básně. II. vydání. — Stříbrný vítr. Román. V. vydání. A. M. Tilschová: Alma Mater. Román. II. vydání.

hnal se ven. A tu náhle stál jsem před překážkou.

„Jsi to skutečně ty?“ řekla ona překážka. Řekla to hlasem, který mi byl velmi dobře znám, a bylo to po prvé, že mi tento hlas padl kolem krku jako laso; neboť žena, která tu přede mnou stála, nebyla ke mně nikdy zlou, několik týdnů svého mládí vložil jsem do jejích rukou a nikdy jsem toho nelitoval; měla srdce tančící, bosonohé a přešla mým životem lehce, jako by byla přetancila. A teď tu stála přede mnou, viděla asi mé leknutí a rozesmála se.

„Ale ne, ne, Pepku . . . to přece ne . . . což pak jsem strašidlo?“ A dodala tišeji: „Pepku ožený . . .“

Vzhlédl jsem teď a uviděl ji; měla jistě stále ještě srdce tančící a bosonohé. Viděl jsem ji, ale myslil jsem na Martu, a chtěl-li jsem něco v tom okamžiku říci, bylo to pouze něco o Martě; že Marta čeká, že není pro mne ničeho jiného kromě Marty, takového něco.

Ale místo toho slyšel jsem svůj hlas, a můj hlas byl neobyčejně směšný:

„Vítám tě do Prahy, Ido . . .“, řekl jsem.

„Pepku, Pepku . . .“ Vrtěla nade mnou hlavou a smála se.

Kolem přejela tramvaj, udělala — krach, a pak už jen bučela, jak veliký, kovový chroust. Rozsvěcoval ubíral se ulicí a nasazoval kandelábrům světlé čepičky říkám světlé čepičky, protože jsem to tak viděl, a i při tom jsem myslil na Martu; myslil jsem si, že by se jí to třeba líbilo, kdybych jí to vypravoval. Poslouchej teď, Marto, povím ti něco hezkého . . .!

Zdvhl jsem hlavu, spatřil Idu a udivil jsem se.

„Ida?!“ řekl jsem, jako bych teprve teď ji byl upozoroval, zapomněl

jsem na několik vteřin na ni úplně, tak jsem toho dne patřil Martě. A teď jsem se skoro zastýděl že tu tak mohou státi a jednati špatně s Idu, která nikdy nebyla ke mně zlou.

„Nehněvej se, Ido . . . Víš přece, býval jsem často takový, jako bych spadl s nebe . . .“, řekl jsem.

„Ne, ne, nebyl . . .“ Vrtěla hlavou a hleděla na mne pozorně přivřenými očima. Pak zahrýzla spodní ret. „Nestůjme“, řekla. A šli jsme.

A když jsem po jejím boku učinil několik kroků, celé mé štěstí vstoupilo mi opět náhle před oči. I Ida nyní k tomu všemu jaksi patřila, náhodou jsem ji potkal, když přišel můj veliký den, i to mělo svůj zvláštní, krásný smysl. A v duchu jsem hovořil s Martou: Tak vidíš, Martičko, tohle je Ida. Srdce tančící a bosonohé. Přišla jen, aby viděla naše veliké štěstí. Hodná, vid'?

A tu pohlédla na mne Ida se strany, a v jejím obličejí hrál si úsměv, jak větřík v záhoně.

„Hodně šťastný?“

Kývl jsem pouze. „A ty?“

Dýchla před sebe kratičké smích, jak malou stříbrnou vlnku, nesouc pohlebek na druhý břeh. „Já? To víš. Chlapce mám ještě pořád ráda . . . A dokud mne chlapci chtějí . . . Přijela jsem před dvěma dny z Vídně. Ale brzy zase pojedou . . .“

„Kam?“

„Snad do Paříže, nevím ještě . . .“

A tak jsme šli a hovořili. Pak u jednoho domu se Ida zastavila. Tady bydlím, řekla; pozvala bych tě, ale to už teď nemohu . . . dodala, smějíc se. Co? Za takového filistra mne ona pokládá? A takhle titěrně myslí o Martě? Byl jsem ihned rozhodnut, půjdu s ní. Pokusila se mi brániti, ale marně. Bláznivě štěstí mne osedlalo, pádil jsem; mohl jsem

dojeti do zaslíbené země, nebo sraziti vaz; ovšem v tom okamžiku viděl jsem jenom zaslíbenou zemi.

Nahoře v pokoji podal jsem Idě obě ruce. „Děkuji ti, Ido, děkuji . . .“, řekl jsem a můj hlas byl pln vděčnosti.

Vrtěla hlavou a smála se. „Zač?“

„Tak jen. Děkuji, děkuji. Chce se mi tobě děkovat, celému světu se mi chce děkovat . . .“ Zvláštní úsměv povíral jí kolem rtů. „Oh, s tebou je to zlé . . .!“ řekla.

Byl to ovšem jenom žert, co teď řekla, a já jsem o tom dále nemyslel. Seděl jsem pak v lenošce naproti ní, a tu jsem musel zavřít na okamžik oči. Srdce tančící a bosonohé, myslil jsem si. A — srdce bludné! Nikdy nezakotví, jako já . . . nikdy nebude mří svůj veliký den . . .

Ida se rozesmála a já otevřel oči.

„Teď jsi mne v duchu litoval, vid'?“ řekla. Ocílil jsem se v rozpacích, chtěl jsem něco říci, ale ona se smála; její oči hleděly na mne posměšně i shovívavě. Pak se přestala snít, a položila si ruku na oči, jako by se rozpřemítala.

„Ty, Pepku . . .“

„Nu?“

Měla stále ještě ruku na očích a zdá se váhati. Ale náhle potřásla hlavou a vstala.

„Ne, nic . . .“, řekla. „Chtěla jsem ti pouze dáti nějakou radu; komický nápad, což?? . . . A pak, nic platno, musíš už jít. Budu se strojiti, chci do divadla . . .“

A tak jsem šel. Dole pod svítlnou podíval jsem se na hodinky; ani jsem se vlastně mnoho nezdržel. A zdržel-li jsem se trochu, však jsem to minil nyní vyhnadit. Zaděchaný a šťastný objevil jsem se za okamžik před Martou; viděla láhve v mé náruči a roztančila se pokojem.

„Ne, jak jsi prve zmizel, jako když tě vystřelí!“ řekla potom a smála se. I žertovat se jí zachtělo. „Však jsem si už věru myslila, že jsi se mi rozběhl za některou ze svých starých lásek . . .“ Nato jsem udělal ovšem to co by udělal každý rozumný muž; odpověděl jsem také žertem . . . Žel, neodpověděl jsem to. Byl jsem příliš šťasten, a zapomněl jsem nésti své štěstí opatrně, jako číši po okraj naplněnou.

Vypravoval jsem Martě, jak jsem potkal Idu. Netvářil jsem se jako hříšník, když jsem vypravoval; neboť hříchu na mém svědomí nebylo. A pamatují se dokonce, že, vypravuje o Idě, zpíval jsem vlastně hymnu na Martu.

A tu jsem si všiml jejího obličje. Její oči vykřikly jakýmsi hrozným úžasem a pak zdály se sypati popel, zatím co všechna zbělala; a tato bělost zdál se růsti a zvětšovala se před mýma očima v jakousi strašnou, bílou ved, za kterou už nikdy nevstoupím. Vztáhl jsem k ní ruce, ale tu ona se nepřirozeně napjala a počala hrozně vzlykati . . .

Co více říci? Dvě, tři hodiny toho večera, ve kterých Marta střídala hysterický pláč s insinuacemi jedovatými a nespravedlivými, neumlčitelnou výčitkou o několika a stále týchž slovech s nýmým, vyjeveným bloudným oči — dvě, tři hodiny toho večera, ve kterých jsem střídavě horoucně se vynášval, a hrozil, prosil a khnul, po kolenou lezl a zuřil, ty hodiny stačily, aby nám hodily naši lásku k nohám ubitou, probodanou tisícem jehel . . .

A po několika dnech šel jsem k Idě. Ještě dvakrát jsem po tom u ní byl. A když jsem tam šel po třetí, byly dveře zavřeny. Odešla. Rozuměl jsem tomu. V tragikomedii pro ni role nebylo . . .